

12 КРАСАВІКА 1996 г.

№ 15 (3839)

Кошт 2 500 руб.

3 МАНКУРЦТВАМ — У ЦЫВІЛІЗАВАНЫ СВЕТ?

Ніл ГІЛЕВІЧ: “Арганізаваны на сацыяльна-палітычнай дэмагогіі рэферэндум узарваў і разарваў працэс нацыянальнага адраджэння Беларусі. Пад націскам апантанай ідэалагічнай апрацоўкі многіх людзей, у тым ліку маладых, ахапілі сумненні, многія пахіснуліся. Асабліва адчувальныя ўдары па беларускай мове пачалі наносіць у сферы адукацыі”.

5

“САМОТНАЕ СТАІЦЬ НАД НАМІ НЕБА...”

Алесь БЕЛЬСКІ: “Паэзія, твой крок чуваць!” — усклікнуў калісьці паэт. А ці заўважны сёння яе крок? Ці чуе хто паэтаў — “галаснікоў вякоў”?

6—7

СЫЧ

Апавяданне Андрэя ФЕДАРЭНКІ

9

ЧАКАННЕ ПРАДВЕСНЯ Ё ЧАС РАЗВІТАННЯ

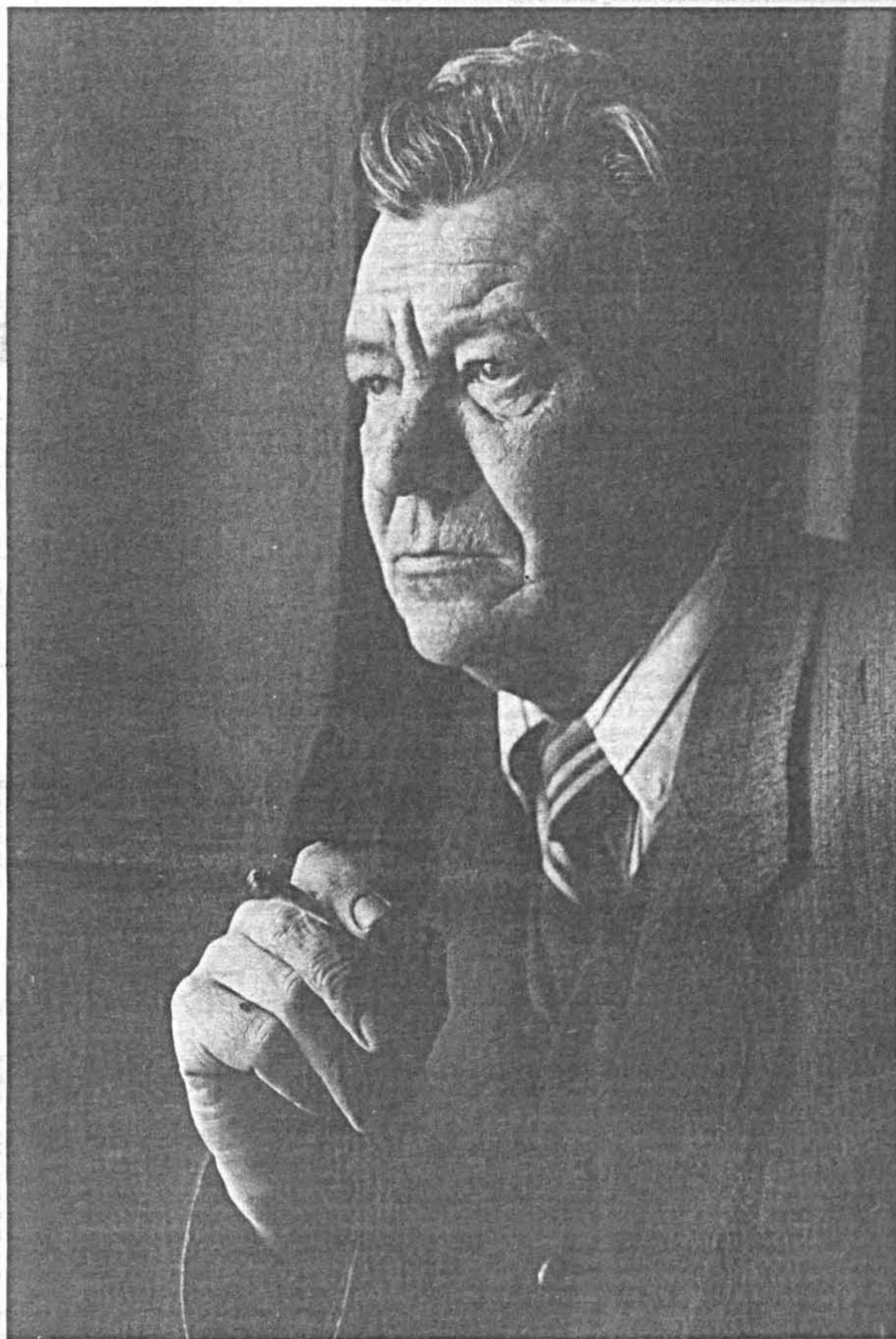
Наталля ЖОГЛА: “Выстава “Пагоні” — гэта мелодыя, высокая і чыстая нават у творах авангарднай моладзі. І не дысанансам, а гармоніяй загучалі “функцыянальныя падтэксты” В. Маркаўца і А. Разанава...”

10—11

ТРЫ ПЕСНІ З “БОСКАЙ КАМЕДЫІ”

у перакладзе Уладзіміра
СКАРЫНкіНА

14—15

ПЕРАВАГА ТАЯМНІЦЫ

Акцёрам трагічных ды характарных роляў атэстусе сама Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі Уладзіміра КУЛЯШОВА. Слыны коласавец. Народны артыст. Улюбёнец публікі (не адно віцебскай). На ўсё мае трывалую думку і пэўны пункт гледжання. Рэжысёрам супярэчыць нячаста. Увогуле чалавек цяплівы. Праўда, не без канфліктаў (а хто без іх?). Не трывае навязлівасці, тым больш гвалту. Тыя самыя рэжысёры з ягонымі патрабаваннямі часцяком пагаджаюцца. У выпадках, калі не мае рацыі, просіць прабачэння. Рэдкая якасць для артыста. Для народнага артыста таксама. За сваё доўгае творчае жыццё (сёлетні сезон у Коласавым тэатры — трыццаць другі) яму колькі разоў прапаноўвалі асталявацца ў Маскве, Санкт-Пецярбурзе, Мінску. Запашалі ў Прыбалтыку. У Віцебску акцёра пакідалі й пакінулі рознага кшталту абставіны, у тым ліку і сямейныя. У тэатры, як сам кажа, заўжды быў

заняты... страшэнна. Правінцыянікам не пачуваецца. Работа, бачыце, вельмі творчая. Гледачы на вуліцах яго пазнаюць, часам гэта раздражняе, але ж як без гэтага? Апошнія гады, на жаль, абставіны складаюцца так, што Уладзімір Аляксеевіч доўгі час не быў заняты... напоўніцу. Як сам кажа, выпаў з абоймы. Але, падкрэслівае, не рэжысура, не тэатр у гэтым вінаватыя. Я мусіла чакаць яго на рэпетыцыі знакамітай гогалеўскай “Жаніцьбы” (галоўная роля!) і міжволі падслухваць рэжысёра (Валерыя Маслюка). “Жаніцьба”, — казаў Маслюк, — гэта пра... Сусвет. Там чалавек, які думае пра чалавецтва і таму не жэніцца. Так, ні з пушчы, ні з поля — жаніцца нямажна. Не мае права гармонію ў свеце псаваць...” Таму, адкідаючы ўбок заўсёдную рэжысёрскую іранічнасць, я і адважылася пачаць нашу размову з пытання:

(Працяг на стар. 11)

ЧАРНОБЫЛЬ — ГЭТА НАДОЎГА

Прайшло цэлых дзесяць дзён, як прэзідэнты Беларусі і Расіі падпісалі дамову аб утварэнні ССР, а што змянілася? У сэнсе — да лепшага, як таго чакаў і чакае народ? Нічога. І не зменіцца — можна сказаць з упэўненасцю, бо гэта мы ўжо праходзілі. Толькі за апошнія тры гады наш народ як мінімум тры разы прымушалі наступіць на граблі "саюза з Расіяй". І кожны раз атрымлівалася адно і тое ж: замест паляпшэння жыцця — пагаршэнне, замест пераваг і здабыткаў — страты і шкода дзяржаве. Вось і цяпер — зноў пайшлі ўгару цэны (трэба думаць, дзеля "выроўнівання" з расійскімі), зноў выйшаў з вызначанага прэзідэнтам "калідору" непаслухмяны долар, зноў пачалі затрымліваць выплаты заробкаў... Але наш народ можна дурыць бясконца, як таго ваўка з беларускай народнай казкі, які хацеў "лёгкага" хлеба, і сто разоў мае рацыю расійскі класік — "...обмануть его не трудно — он сам обманывается рад..."

ТЛУМАЧЭННІ ТЫДНЯ

Дзіўныя рэчы творца на Беларусі. Дзеля дабрабыту народа і ў мэтах выканання волі народа ў Маскве была заключана дамова аб утварэнні ССР, але з тэкстам гэтай дамовы пазнаёміць сам народ не спяшаецца ні адзін прэзідэнт. Затое ў прэзідэнцкіх чыноўнікаў з'явіўся яшчэ адзін ганаровы аб'яваецца: знаёміць з тэкстам дамовы — канфідэнцыяльна — замежных гасцей, дыпламатаў, журналістаў... Намеснік міністра замежных спраў В. Цапкала сустрэўся з кіраўнікамі дыпламатычных прадстаўніцтваў, акрэдытаваных у краіне, і "пазнаёміў іх з некаторымі пунктамі дагавора аб утварэнні Супольніцтва". Газета "Звязда" б красавіка не пасаромелася выйсці з загаловак: "Сямён Шарэцкі пазнаёміў Леаніда Кучму з дакументамі, падпісанымі прэзідэнтамі Расіі і Беларусі". Калі ж ужо да ўласна беларускага народа пойдучы строга прызначаныя палітінфарматыры, каб і яго "пазнаёміць" са зместам дамовы?

ВІНШАВАННІ ТЫДНЯ

Газета "Советская Белоруссия" раз за разам прымушае прыгадваць "добрыя" савецкія часы, калі першыя палосы ўсіх газет выходзілі з "адабраннем" працоўнымі чарговымі ініцыятыў правадзіроў. Цяпер "срочно в номер" "СБ" друкуе віншаванні А. Лукашэнкі ў сувязі з падпісаннем дамовы аб утварэнні ССР. Не ад Клінтана ды Коля, а — ад Мікалая Дземянця: "сердечное поздравление с личной победой первого этапа возрождения союза братних народов. Желаю полного завершения объединения республик при вашем руководстве"; ад "населения Леснянского сельсовета Барановичского района"; ад галавы адміністрацыі Алтайскага краю і проста ад удзячных грамадзян... Пачын "СБ" падтрымалі іншыя афіцыйныя выданні і, што асабліва прыкра, — "Народная газета".

ДЫЯГНАЗ ТЫДНЯ

Пра Лукашэнку пішуць, трэба прызнаць, шмат. І справа, і злева. Ёсць, кажучы, ужо нават кніга, што пачынаецца з ягонага цяжкага дзяцінства. Палітычны ж дыягназ гэтай асобе паставіў публіцыст С. Дубавец у "Свабодзе" за 5 сакавіка. Вось некалькі цытат: "у Лукашэнкі ніколі не было канструктыўнай праграмы — адекватных адказаў на пытанні жыцця", "ён так нічога і не зрабіў для паляпшэння жыцця. Таму што не ведае, як зрабіць, не ўмее. Ён толькі бясконца круціць зважанаю пласцінку пра інтэграцыю з Расіяй", "сам Лукашэнка ніколі нічога рэальна не вырашаў. Ягоная задача — замазваць" планамерныя захады расійскай палітыкі, скіраванай на разбурэнне і анексію Беларусі", "нідзе, ні разу, ні жэстам, ні словам Лукашэнка не выявіў пачуцця любові да Беларусі і беларушчыны. Ягоны патрыятызм адрасаваны іншай краіне — СССР, правапераемніцай якой стала Расія", "Лукашэнка здае несваю краіну Беларусь — сваёй краіне СССР, пераемніцай якой стала Расія..."

НЕПАСЛУХЭНСТВА ТЫДНЯ

Дзякуючы асабістай мужнасці старшыні Нацбанка Беларусі Т. Віннікавай на мінулым тыдні долару не ўдалося вырвацца за межы вызначанага прэзідэнтам "калідора". Колькі гэта будзе каштаваць беларускім падаткапалачельшчыкам і дзяржаве ў цэлым, мы, відаць, не даведаемся ніколі. Але на рынку наяўнай валюты на загад Т. Віннікавай: "Долар, стой! Раз-два!" ("Белорусская деловая газета", 9 красавіка г.г.) наравісты амерыканец не адрэагаваў і наблізіўся да 14-ці тысяччаў рублёў. Самае цікавае наперадзе?

НЕДАЎМЕННЕ ТЫДНЯ

Газета "Знамя юности" (10 красавіка г.г.) паведаміла цікавыя лічбы пра асабовы склад беларускага войска: "48,3 працэнта ваеннаслужачых Узброеных Сіл рэспублікі складаюць беларусы, 37,6 — рускія, 10,7 — украінцы, 1,2 — палякі, 0,5 — татары, 0,2 — яўрэі". Лічбы па меншай меры дзіўныя, бо не адпавядаюць яны працэнтнаму нацыянальнаму складу насельніцтва Беларусі, хоць апошнія пяць гадоў войска камплектуецца выключна з грамадзян нашай краіны. Выснову можна зрабіць хіба адну: беларусы ў беларускім войску ў асноўным займаюць самую ганаровую пасаду — радавыя; старшыні і прапаршчыкі, відавочна, па савецкай традыцыі, — украінцы; на самым жа цяжкім участку — афіцэры і генералы — у асноўным рускія...

ПРАГНОЗ ТЫДНЯ

"Чым далей пойдзе працэс зліцця, тым больш не толькі Расія будзе ўплываць на Беларусь, але і Беларусь на Расію. Прычым у Вышэйшым Савеце сіла гэтых уплываў зусім неабавязкова будзе прапарцыянальнай памерам прадстаўляемых краін. Нават у цяперашнім яго складзе (Ельцын, Лукашэнка, Чарнамырдзін, Чыгір, Строеў, Селязнёў, Шарэцкі) большасць складаюць аднадумцы беларускага, а не расійскага прэзідэнта. Цяжка, вядома, загадзя сказаць, як будучы складвацца адносіны ў гэтым органе, які ўжо ахрысцілі "Палітбюро". Верагодней за ўсё — як і ў Савеце кіраўнікоў дзяржаў СНД. Але пры пэўным зыходзе абставін можа атрымацца і так, што Лукашэнка без усялякіх выbaraў можа стаць фактычным кіраўніком дзвюх дзяржаў разам". (З артыкула Ю. Дракахруста "Лукашэнка ў Крамлі", "Белорусская газета", 8 красавіка г.г.)

ПРЫЕМНАСЦЬ ТЫДНЯ

У галандскім Эйнховене пачаўся чэмпіянат свету па хакею ў групе "В". У першым матчы дэбютанты турніра — бел-чырвона-белыя (мусіць, усё ж невыпадкова ў такой форме выступалі беларускія хакеісты — яна для іх "шчаслівая") — прыпаднелі сюрпрыз: перамаглі фаварытаў, зборную Швейцарыі. На жаль, на дадатны імідж краіны і Беларусі ў свеце працуючы цяпер толькі спартсмены.

У 1990 годзе я прысутнічаў у якасці карэспандэнта "ЛіМа" на рэспубліканскай нарадзе ўрачоў-гематолагаў (спецыялістаў у галіне захворванняў крыві). Народа павінна была вырашыць праблему, не лягчэйшую за тую, што калісь выпала Хрысту — накарміць тысячы згладнелых пяццю хлябамі і дзвюма рыбінамі, забяспечыць прстойнае медычнае абслугоўванне тысячам, дзесяткам тысяч хворых пры мізэрных сродках, выдаткаваных на гэтую справу з дзяржаўнага бюджэту. Большасць справаздач так ці інакш закраналі чарнобыльскую тэму. Бо, здаецца, анкалагі і гематолагі з прычыны спецыфікі сваёй прафесіі першымі адчулі, што наступствы Чарнобыля — гэта не нейкая там далёкая перспектыва, праблема нашых унукаў, а сённяшні дзень, сённяшняя бяда.

Дысанансам агульнаму настрою прагучалі словы кіраўніка нарады, навукоўца высокага рангу, які сказаў літаральна наступнае: "Ещё нужно доказать, что состояние здоровья населения Белоруссии после Чернобыля действительно ухудшилось, что это не политические спекуляции сереньких людшек, рвущихся к власти". Абсурднасць гэтай заявы была відавочнай нават для мяне, поўнага дилетанта ў справах медычных, а тым болей для прафесійнікаў — гэта я адчуў па іхніх здзіўленых тварах і перашэптваннях. А калі шануюны доктор навук дадаў, што "ликвидаторы сами себе болезни придумывают", сёй-той у зале нават абурўся. Праўда, зноў-такі, шэптам...

Што прымусіла дырэктара рэспубліканскага навукова-даследчага інстытута, доктара навук, чалавека, чый аўтарытэт грунтуецца, мабыць жа, на рэальных заслугах, сапраўдных дасягненнях, казаць сваім калегам такую лухту (ставячы пад сумненне сваю кампетэнтнасць і сумленнасць), я даведаўся пазней. Рэч у тым, што навуковец удзельнічаў у выбарах у Вярхоўны Савет БССР ішоў у адной звязцы з камуністычнай наменклатурай. Ён настолькі прывычаўся агульча камуністычны тэзісы (па чарнобыльскай пра-

леме, у прыватнасці) на сустрэчах з выбаршчыкамі, што "па інерцыі" рабіў гэта і перад людзьмі, дасведчанымі — сваімі калегамі. Тое, што бальшавіцкая партыйнасць, "класавая прыныповасць" не стасуюцца з чалавечай сумленнасцю — не дзіўна. Іншае ўражае: хлусіў чалавек, які ў нашым атэістычным грамадстве традыцыйна меў статус, блізка да святарскага. "Устав КПСС" аказаўся вышэй за "клятву Гіпакрата".

За тое, што чарнобыльскага трагедыя стала здабыткам галоснасці, мы павінны быць удзячны "забурным" журналістам і палітыкам. Калі б яны не ўтварылі розгалас, наша начальства засакрэціла б інфармацыю, зрабіла б выгляд, што нічога не было. А так давалася зрабіць сякія-такія захады (зноў жа па-савецку, бязглузда) па пераадоленні наступстваў катастрофы.

Спадар Гарбачоў, тагачасны кіраўнік СССР, выступіў перад народам з паведамленнем пра аварыю толькі праз два тыдні! Калі ж дэмакратычная грамадскасць Беларусі і Украіны, зразумеўшы, што ад дзяржавы дапамогі не дачакаешся, утварыла першыя чарнобыльскія фонды, наладзіла кантакты з дабрачыннымі арганізацыямі ў замежжы, дык першая праблемай стала тое, як дамагчыся, каб гуманітарная дапамога — лекі і медычнае абсталяванне — трапляла да чарнобыльцаў, а не "асядала" па дарозе ў Маскве.

Ад сябра дэлегацыі, якая ад імя Беларусі прэзентавала ў 1991 годзе Арганізацыю Аб'яднаных Нацый габелен "Чарнобыль", я чуў, што ў часе фурштэту паміж беларускімі і расійскімі дыпламатамі ўзнікла ледзь не бойка. Рэч у тым, што на Захадзе кепска ведаюць геаграфію (Чарнобыль у Савецкім Саюзе, значыць — у Расіі, значыць, гуманітарную дапамогу трэба дасылаць у Маскву), і праз гэтую блытаніну менавіта Расія атрымлівала асноўную частку дабрачынных ахвяраванняў па "чарнобыльскай лініі". А потым па-братэрску кідала нейкую костку Украіне і Беларусі. Прэзентацыя габелена "Чарнобыль" у штаб-кватэры ААН нагадала, што ад катастрофы найбольш пацярпела Беларусь, а

гэта акалічнасць магла паўплываць на характар размеркавання гуманітарнай дапамогі. Расійскія дыпламаты недвухсэнсоўна выказалі беларускім калегам сваё абурэнне. Маўляў, тыя замахануліся на "іхнія" грошы.

Абвясціўшы сябе правапераемнікам Савецкага Саюза, Расія прыдбала агульны здабытак усіх былых рэспублік СССР — золата і алмазы, маёмасць за мяжою, валютныя ўклады ў замежных банках, але не ўзяла на сябе цяжар даўгоў СССР. У прыватнасці, так і застаўся нясплачаным даўг Масквы Беларусі за ахвяры і страты, якія мы панеслі ў выніку чарнобыльскай катастрофы. Затое нам давалася, адклаўшы да лепшых часоў перасяленне людзей з забруджанай зоны, займацца ўладкаваннем на нашай зямлі савецкіх (расійскіх) войск, выведзеных з тэрыторый краін былога Варшаўскага пакта.

Я нагадваю гэта для тых, хто паранейшаму сцвярджае, што без Расіі нам не справіцца з чарнобыльскаю бядою. Чаму "новая", капіталістычная Расія павінна быць лепшай за "старую", савецкую? І ўвогуле, калі такое было ў гісторыі беларуска-расійскага стасункаў, каб з Расіі ў Беларусь вазілі грошы? Заўжды толькі наадварот. Калі ж Беларусь з Расіяй усё-такі "восоединится", мы страцім магчымасць звярнуцца да свету па дапамогу ад свайго імя, а як пра нас рупіцца Масква — вядома.

Сёння ў шасцідзесяці працэнтаў усіх немаўлят, што з'яўляюцца на свет у Беларусі, небяспечна звышана канцэнтрацыя цэзію ў крыві. Ёсць іншыя падобныя лічбы, іншыя падобныя факты. Чарнобыль — гэта надоўга, і гэта датычыць усіх нас. Усе мы, незалежна ад палітычных поглядаў, дыхаем адным паветрам, п'ём ваду з адных крыніц, сілкуемся з адных палеткаў. Нам, зрэшты, няма на каго спадзявацца. Нас яднае адна бяда. Разам пераадолеўшы яе, мы станем нацыяй. Інакш — Чарнобыль назаўсёды.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

ГЭТА І ПРА НАС

НАПЯРЭДАДНІ ДРУГОГА ПРЫШЭСЦЯ

ПА РАСІЙСКІМ ТЭЛЕБАЧАННІ ПАКАЗАЛІ ФІЛЬМ АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ КАМУНІСТАЎ

Такія фільмы цяпер — да чэрвеньскіх выбараў — трэба было б "круціць" круглыя суткі па ўсіх тэлеканалах. Каб да тых, у каго адабрала памяць, вярнулася хоць бы трошкі яе. Гэта фільм пра наша тройчы праклятае жыццё з моманту злашчаснага кастрычніцкага перавароту і да жніўняскага путчу 1991 года. Пра наша жыццё пад уладараннем бальшавікоў.

Аднак тэлекіраўнікі не спяшаюцца прадстаўляць глядачам такія працы. Кажучы, аўтары гадзіннага фільма "Другое прышэсце?" яшчэ перад снежаньскімі выбарамі прапанавалі яго для паказу на ГРТ. Аднак тамашняе начальства палічыла яго занадта вострым. На мінулым тыдні ён прайшоў нарэшце па Расійскім тэлебачанні.

Расстрэлы, расстрэлы, расстрэлы... Трупы, трупы, трупы... Косці... Пыл... Лагерны пыл. Кат у партупеі крыв-накрыж страляе сваёй ахвяры ў патыліцу і, не даючы паваліцца, схаліўшы за валасы, кідае яе, яшчэ ў сутаргах, у кучу тых, што ляжаць ужо, астываючы, нерухома. А вось двое расстрэльваемых стаяць тварам да забойцаў па пояс у выкапанай самімі ж магіле. Грымяць стрэлы, і

яны пакорліва ў ёй знікаюць... А вось нехта з наганам ідзе ўздоўж шэрагаў расстреляных і дабівае тых, хто выйдуць прыкметы жыцця... Гэтыя кадры чаргуюцца неаднойчы з іншымі: Галоўны Народазабойца, чые партрэты ў мундзіры генералісімуса мы і цяпер бачым на кожным камуністычным зборышчы, з задаволеным выглядам закручвае то адзін, то другі вус.

Забойствы, забойствы, забойствы... Забойствы — гэта ФОРМА ІСНАВАННЯ КАМУНІСТЫЧНАГА РЭЖЫМУ, гэтак жа як жыццё — гэта форма існавання бялковых цел (так нас калісьці вучылі). Забойствы праз расстрэлы, праз лагеры, праз перыядычна наладжваемы голад, праз бясконцыя войны і карныя аперацыі, праз ядзерныя выпрабаванні на людзях каля Токца, праз доўгазастоўчваемы Чарнобыль...

Сёння яны зноў ірвуцца да ўлады. Больш за тое, яны упэўнены, што перамога ў іх ужо ў кішэні. Мы бачым іх самазадаволеныя фізіяноміі, што лясняцца ад амаль фізіялагічнай асалоды — ад прадчування гэтай перамогі.

Але як жа ўсё-такі гэта можа быць? Як можа народ, які яны

метадычна знішчалі 70 з гакамі гадоў, як ён можа галасаваць за іх?.. У канцы фільма ідуць цітры: "...За гады знаходжання ва ўладзе КПСС краіна страціла 78280385 сваіх грамадзян. Па разліках дэмографіі, калі б гісторыя складалася інакш, яе насельніцтва ў 1990 годзе было б 529000000 чалавек. У 1991 годзе насельніцтва СССР складала 290325000 чалавек..."

Асноўны удар прыйшоўся, вядома, на Расію. Яны не проста яе забівалі — яны яе ЗАБІЛІ. Забілі ў тым сэнсе, што, пэўна, нанеслі непараўнальную шкоду яе генафонду. Выбілі дзесяткі мільяны ЛЕПШЫХ. (Аператар паказвае твары людзей Расіі дакастрычніцкай, угледзецца ў іх — якія твары мы незваротна страцілі!) Тут і заключана вытлумачэнне цяперашняга вар'яцкага галасавання перманентна забіваемых за сваіх нязменных забойцаў. Што рабіць, такіх заканамерны вынік турэмных і лагерных эксперыментаў, што дзесяцігоддзямі праводзіліся над нашай няшчаснай папуляцыяй.

Г. ПАЎЛАЎ

("Літаратурная газета", 27. III. 96)

Надзённае

ЭКС-ДЭПУТАТЫ ДЗЕЛЯЦЦА ВОПЫТАМ

Парламенцкія выбары — гэта не толькі дзяржаўная падзея, але і вялікае псіхалагічнае выпрабаванне для саміх дэпутатаў — і новых, і былых. Адны адыходзяць, пакінуўшы ў калідорах вышэйшай улады часцінку душы, другія толькі абжываюць высокую светлыя кабінеты.

Дыялектыка жыцця...
Знамянальная ў нейкім сэнсе падзея адбылася ў нашым Вярхоўным Савеце: сустрэча дзвюх камісій па адукацыі, навуцы і культуры, — ранейшай і цяперашняй. У кабінце старшын яны размясціліся ўзвасты — як дзве дэлегацыі на міжнародных перамовах. Сам старшыня, доктар навук У. Плещохаў мэта сустрэчы акрэсліў так:

— Мы прыйшлі не на пустое

месца. У вас ёсць вопыт, ёсць напрацоўкі, ёсць здабыткі; значыць, пажадана, каб была пераемнасць у нашай рабоце. Нам не павінны перашкаджаць адрозненне палітычных поглядаў і пазіцыі.

Натуральна, гаварыць болей давялося "старым" дэпутатам. Актыўна дзяліліся вопытам А. Трусаў і Л. Баршчэўскі. Першы адзначыў, што ўважліва сочыць за працай новага парламента, дзе "балота", на яго думку, стала менш. Ён раскажаў пра асноўныя законы, прынятыя камісіяй пад старшынствам Н. Гілевіча. На жаль, не ўсе з іх працуюць, у прыватнасці па бібліятэках і архіўнай справе, не ўсе з падрыхтаваных (па музеях і творчых саюзах) разгледжаны. Галоўнае, як зазначыў А. Трусаў,

— кантроль за выкананнем прынятых законаў, своечасовыя запыты ў адпаведныя міністэрствы і ведамствы. На сёння маюцца тры надзённыя пытанні: вытворчая практыка ў ВУНУ, дзейнасць Дзяржаўнай інспекцыі па ахове помнікаў, дзе выяўлена шмат парушэнняў, і выданне навуковых прац.

Л. Баршчэўскі засяродзіў сваю ўвагу на праблемах адукацыі. Самае важнае, як лічыць ён, гэта захаваць навуковы патэнцыял і маральна падтрымаць беларускую школу. Моўнае пытанне ні пры якіх умовах не павінна быць палітычным, як і выхаванне нацыянальнай самасвядомасці. Што ж да рэфармы сярэдняй школы, пра якую зараз многа гавораць, то распрацоўвалася яна ўжо пры прэ-

зідэнцікам праўленні і без удзелу камісіі. Цвёрда і няўхільна ісці да сваіх мэтаў, працаваць комплексна, падтрымліваць Міністэрства адукацыі і патрабаваць ад яго — такім быў наказ аднаго з самых маладых дэпутатаў былога складу ВС.

З "новых" выступілі В. Цярэшчанка, І. Свірыд, В. Шаршуноў. Было падкрэслена, што такія тонкія сферы, як адукацыя, навука і культура, не церпяць камандных метадаў. Што цяперашнія члены камісіі гэта разумоюць — абнадзейвае.

Гаворка, як прынята казаць, прайшла на высокім узроўні і не без карысці. А ініцыятарам яе, дарэчы згадаць, быў старшыня падкамісіі па культуры М. Шаўцоў.

Г. К.

Варункі

ПРЫЙДЗІ, ПРАЎДЗІВАЯ ВЯСНА...

Даўно не было такой зімы, як сёлета. Адзін раз мы з сябрам нават выбраліся на палыванне. Свяціла сонца, аблогі лёталі, як птушынае пер'е, снег зіхацеў, як буйная чыстая соль. У лесе было поўна слядоў зайцоў, дзікоў, ласёў, а самі яны недзе спакойна качаліся ў снезе, пакуль мы, успацелыя, наўздагд тапталі снежны цалік — вышэй калень.

Памятаю з дзяцінства таксама снежную зіму. Я, малы, на вёсцы ў бабулі, пайшоў калываваць па хатах сваякоў. У самым апошнім двары я ўшчаміўся ў браму, замецены снегам і засеў.

Наплакаўся, змерз, але потым выкараскаўся і сядзеў на печы ў гэтай хаце, у стрыечнай прабабкі, адаграваўся, уцешна перабіраючы назбіраныя белья дзесяткі ды пятнаццаткі і грызучы салодкія сушаныя грушы.

У 50-х гадах, распавядаў мой знаёмы, калі ён, русак, браў замуж случкую дзяўчыну, вяселле спраўлялі ў яе ў вёсцы. Снегу было столькі, што да суседзю ў хату хадзілі танчыць проста па сумётах панад плотам.

Снежныя зімы ў нас рэдкія ды прыгожыя. Дзеці добра адчуваюць гэта, з разбегу, як бы так і трэба, кідаюцца ў сумёты, выкопчаюцца ў снезе, прамакаюць наскрозь.

Але пасля кожнай, нават самай працяглай і снежнай зімы надыходзіць вясна. Нашыя класікі любілі параўноўваць з ёй адраджэнне беларускага народа: Дык ідзі да нас, жаданая, Ідзі, Раскатурай нашу дрэму, Абудзі!

— прасіў вясну Якуб Колас у 1912 годзе.

Прайшло тры пакаленні і ў 1988 годзе Алег Мінкін напісаў: Праййдзі, вясна!

Вярні нам славу І цеплыню далёкіх дзён! Сарві з зямлі магільны саван! Здымі са спячых душ заклён!

Вось такая зацяжная ідзе ў беларусаў вясна. Ці гэта яшчэ прадвесне? Адно, што можна пэўна сказаць, аглядаючы гэтую перманентную вясну народа з працяглымі лютымі прымарамі — спыніць нацыянальнае адраджэнне немагчыма. Яго можна запаволіць, ужыўшы гвалт, яго можна абылгачць, зняважыць, але чым вышэйшыя лёдавыя заторы, тым з гучнейшым трэскам яны развальваюцца ад веснавой паводкі.

Той-сёй з горыччу гаворыць, што сёння для беларусаў апошні шанец. Няпраўда. Наш шанец — гэта нашая беларуская праца. Усе залежыць ад таго, наколькі рупліва і паслядоўна мы робім яе, ад таго, наколькі стане ў нас духу і цягавітасці. Пад ляжка камень вада не цячэ.

Будзем назапашваць сілы, умацоўваць набытае і з аптымізмам глядзець наперад. Нашая праўдзівая вясна — яшчэ наперадзе.

Алесь БЯЛЯЦКІ

Выставы

КУЛЬТУРА БЕЗ КНІГІ — НЕ КУЛЬТУРА

Менавіта так сказаў у сваім выступленні на ўрачыстым адкрыцці выставы "Беларуская кніга -95", на якой прадстаўлены кнігі, выпушчаныя ў 1995 годзе на Беларусі як дзяржаўнымі, так і прыватнымі выдавецтвамі, іншымі адпаведнымі структурамі, міністр культуры Рэспублікі Беларусь А. Сасноўскі. Прадстаўнічая экспазіцыя разгорнута на першым паверсе галоўнага корпуса Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Вінікі ж леташняга выдавецкага года як быццам унушалыся. У кнігавыданні бралі ўдзел 10 дзяржаўных выдавецтваў і 1262 выдаўцы, так сказаць, недзяржаўнага профілю. Імі выпушчана 3205 назваў кніг агульным тыражом 62,9 мільёна экзэмпляраў. Пра гэта, дарэчы, нагадаў на прэс-канферэнцыі для журналістаў старшыня аргкамітэта выставы С. Нічыпаровіч (ён першым выступіў і на ўрачыстым адкрыцці). Гаварылася таксама і пра цяжкасці, з якімі сутыкнулася кнігавыданне апошнім часам. Хоць у цэлым колькасць назваў кніг павялічылася, але тыражы памяншаюцца. Трывожнае становішча — і пра гэта сведчаць стэнды — з выпускам беларускамоўнай літаратуры. Праўда, дзяржава прымае загады, каб палепшыць яго. У прыватнасці, цалкам фінансуецца выпуск кніг серыі "Школьная бібліятэка".

Аднак як бы цяжка ні даводзілася, кніга жыве. І тое, што выходзіць, патрэбна чытаць. Пра сённяшнія справы на ніве кнігавыдання гаварылі старшыня Дзяржаўнага камітэта па друку Рэспублікі Беларусь У. Бельскі, старшыня Саюза беларускіх пісьменнікаў В. Зуёнак, віцэ-прэзідэнт Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўцоў і кнігараспаўсюджвальнікаў, дырэктар выдавецтва "Юнацтва" В. Лукша, дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Г. Алейнік.

У час работы выставы запланаваны шэраг мерапрыемстваў пра прапагандзе кнігі.

А. М.

ПЕРШАЯ ЛЕГАЛЬНАЯ...

Першай легальнай грамадска-палітычнай і літаратурнай газетай на Беларусі быў "Мінский листок". Ён выдаваўся ў Мінску з 14 красавіка 1886 года да 13 лістапада 1902-га. Заснавальнікам і выдаўцом "МЛ" стаў І. Фацінскі. Дзякуючы гэтай выданню да чытача прыйшлі асобныя творы Я. Лучыны, К. Каганца і іншых аўтараў. Упершыню была апублікавана пад назвай "Тарас" ананімная пазма "Тарас на Парнасе". Змяшчаліся таксама краязнаўчыя і этнаграфічныя артыкулы, даследаванні А. Багдановіча, А. Слупскага, М. Доўнар-Запольскага.

У канцы 1902 года "Мінский листок" выходзіў пад назвай "Северо-Западный край". У гэтай газеце, як вядома, быў апублікаваны першы верш Я. Купалы на беларускай мове "Музык".

ПРАВА НА МОВУ

РЭЗАЛЮЦЫІ КАНФЕРЭНЦЫІ "ДЫСКРЫМІНАЦЫЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ Ў БЕЛАРУСІ: ГІСТАРЫЧНЫ, ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІНГВІСТЫЧНЫ АСПЕКТ"

АБ СТАНЕ БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ АДУКАЦЫІ

"Кожны чалавек мае права на адукацыю" — сцвярджае артыкул 26 "Усеагульнай Дэкларацыі правоў чалавека". Аднак мільёны беларусаў, што жывуць у незалежнай Рэспубліцы Беларусь на сваёй зямлі, рэальна пазбаўлены гэтага права. Яшчэ нядаўна ў сталіцы краіны не было ніводнага беларускага класа, ды і сёння тут няма ніводнай сярэдняй школы і ВУНУ, дзе ўсё выкладанне вялося па-беларуску.

Прыняцце ў 1990 г. "Закона аб мовах" стварыла пэўныя ўмовы для адраджэння беларускай сістэмы адукацыі. Яшчэ большыя магчымасці адкрыў для гэтага прыняты ў 1991 г. Закон аб адукацыі. Працэс дэмакратызацыі грамадскага жыцця дазваляў адначасна з пераходам выкладання на беларускую мову ажыццявіць перагляд падручнікаў і дапаможных матэрыялаў па гуманітарных прадметах з мэтай пазбаўлення ад расійскіх гістарычных міфаў, якія скажалі гістарычную праўду і зневажалі годнасць беларусаў, а

таксама наблізіць гуманітарную адукацыю да еўрапейскіх стандартаў. Пачалі выходзіць новыя падручнікі гісторыі і літаратуры значна вышэйшай якасці, чым ранейшыя. Павялічылася колькасць беларускіх класаў і школ.

Аднак пасля антыбеларускага рэфэрэндуму 1995 г. гэты нармальны працэс быў спынены. Людзі, якія грэбліва ставяцца да ўсяго беларускага, хаваючы свае прозвішчы, але абпіраючыся на падтрымку прэзідэнта Лукашэнкі, распачалі рэвізію новых падручнікаў, разгледжаны і зацверджаны аўтарытэтнымі навуковымі радамі. Шавіністычнае чынавенства з Міністэрства адукацыі шэрагам яўных і прыхаваных захадаў рэзка скараціла колькасць беларускіх школ і класаў, пераводзячы дзяцей, якія ўжо 3—4 гады вучыліся па-беларуску, на рускую мову. Спыніўся працэс падрыхтоўкі новых падручнікаў і іх друкаванне. Вяртаюцца падручнікі савецкіх часоў. І без таго слабыя

спробы перавесці выкладанне ў вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай школе на беларускую мову спынены.

Мы патрабуем:

1. У найбліжэйшай перспектыве стварыць непарыўную сістэму беларускамоўнай адукацыі — ад дзіцячага садка да ВУНУ;

2. Забяспечыць выданне падручнікаў на беларускай мове па ўсіх дысцыплінах і для ўсіх тыпаў навучальных устаноў;

3. Строга захоўваць пададзены статус беларускамоўных школ.

Мы патрабуем, каб вяртанне каланіяльнай сістэмы адукацыі было тэрмінова спынена. Мы патрабуем, каб чынавенства, якое ўтрымліваецца на сродкі беларускіх падаткаплатнікаў, дзейнічала ў межах закона на карысць беларускага народа.

Мы поўныя рашучасці дамагчыся таго, каб беларуская сістэма адукацыі была створана і ганебны для еўрапейскай краіны стан грубага парушэння правоў чалавека спынены.

АБ СТАНЕ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

На працягу стагоддзяў беларуская мова застаецца неацэнным духоўным скарбам нашага народа. Гэта мова летапісаў, дзяржаўных і дыпламатычных актаў, справядлівасці, багаслужбы і прыгожага пісьменства. Яе заняпад пачаўся з канца XVII ст. і працягваўся да XX ст. у выніку працэсаў паланізацыі і русіфікацыі, калі беларуская мова стала выключна сродкам побытавай камунікацыі і фальклору. Аднак з пачаткам беларускага Адраджэння намаганнімі вялікіх сыноў беларускага народа В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, М. Гарэцкага, Я. Лёсіка, Б. Тарашкевіча ды іншых была створана новая літаратурная беларуская мова. Яна перажыла кароткі, але плённы перыяд росквіту ў 20-х гадах гэтага стагоддзя, спынены масавым тэрорам большавіцкай улады супроць дзеячаў беларускага нацыянальна-дэмакратычнага Адраджэння. Была праведзена русіфікатарская рэфарма правапісу і граматыкі беларускай мовы. Наша мова была выціснута спачатку са сцен ВУНУ, а потым і большасці пачатковых і сярэдніх школ, перастала ўжывацца ў сраваходстве і грамадскім жыцці. Планамерная кампанія задушэння мовы суправаджалася дыскрэдытацыяй і скажэннямі беларускай гісторыі і культуры.

Гэты працэс ужо ў 70-х гадах

набыў памеры духоўнага генацыду. Сфера ўжытку беларускай літаратурнай мовы звужалася практычна да "рэзервацыі" Саюза пісьменнікаў ды яшчэ радыё і тэлебачання, дзе ўрэшце таксама запанавала руская мова. Многія беларусы пазбаўлены магчымасці атрымаць адукацыю на роднай мове і карыстацца ёю ў сваёй дзейнасці, перайшлі на неўнармаваную гаворку, своеасаблівы "Pidgin russian", сімвалам якога стаў крылаты выраз "хто как хаціт, тот так і гаварыт".

З уздымам новай хвалі беларускага Адраджэння ненармальны стан беларускай мовы ў Беларусі быў асэнсавана грамадствам. Вярхоўны Савет XI склікання прыняў "Закон аб мовах", які надаў беларускай мове статус адзінай дзяржаўнай і пашырыў яе магчымасці як мовы адукацыі. Распачыўся павольны працэс пашырэння сферы ўжытку беларускай мовы. Аднак ён быў спынены пасля антыбеларускага рэфэрэндуму 1995 г., праведзенага папалітных матывах з парушэннем канстытуцыйных норм і "Закона аб рэфэрэндуме", паспешліва і без шырокага абмеркавання яго наступстваў у сродках масавай інфармацыі.

Нягледзячы на тое, што гаварыць сёння пра "роўны статус беларускай і рускай моў" не выпадае, вынікі рэфэрэндуму справакавалі новы ўздым русіфікатарскай палітыкі.

Рэзка скарацілася колькасць беларускамоўных дзіцячых садкоў і класаў у сярэдніх школах. Спыніўся працэс пераводу вышэйшай адукацыі на беларускую мову. Зменшыліся тыражы беларускіх кніг. Спыняецца выпуск нацыянальных энцыклапедыяў. Толькі лічаныя дэпутаты ВС і прадстаўнікі ўлады карыстаюцца роднаю моваю. Над беларусамі нависла рэальная пагроза поўнай дэнацыяналізацыі.

У гэтых абставінах удзельнікі канферэнцыі "Дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі":

1. Выступаюць супраць рэвізіі канстытуцыйных палажэнняў і заканадаўства аб мовах;

2. Патрабуюць ад усіх службовых асоб строга выконваць дзейнае заканадаўства аб мовах;

3. Заклікаюць дэпутатаў Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь стварыць заканадаўчыя механізмы для рэалізацыі "Закона аб мовах" і падтрымкі беларускай культуры, адукацыі і сродкаў масавай інфармацыі;

4. Заклікаюць усіх свядомых грамадзян Рэспублікі Беларусь прыкласці ўсе магчымыя намаганні для захавання, узбагачэння і пашырэння роднай мовы — стрыжня і апірышча беларускай культуры і самасвядомасці нашага народа.

Канферэнцыі, прывесчаныя стану беларускай мовы, вырашана праводзіць штогод.

ГЭТЫЯ РОДНЫЯ...
"РОДНЫЯ ДЗЕЦІ"

Ну, канечне ж, гаворка ідзе пра раман у верхах народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча "Родныя дзеці", — адзін з самых папулярных твораў беларускай літаратуры апошніх гадоў. Таму гэты раман папулярны, што Н. Гілевічу ўдалося спасцігнуць у ім саму душу народную, то з гумарам, то ўсур'ез, але з нязменным філасофскім заглябленнем павесці гаворку аб тым, што хвалюе нас. І, безумоўна, на першым плане — праблемы духоўнасці, вернасці вытокама. Першае выданне рамана, як вядома, адразу стала бібліяграфічнай рэдакцыяй. Прымаючы гэта пад увагу, выдавецтва "Мастацкая літаратура" зноў выпусціла раман Н. Гілевіча. Прытым у палепшаным мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. А гэта адбылося дзякуючы чудаўным ілюстрацыям Уладзіміра Савіча.

НОВЫ ДОМ
КУЛЬТУРЫ

Ключы ад новага Дома культуры працаўнікам калгаса "Радзіма" Быхаўскага раёна перадалі будаўнікі перасойнай механізаванай калоны N 274. У будынку вялікага канцэртнага, танцавальнага і спартыўнага залы, бібліятэка, пакой для заняткаў гурткаў самадзейнасці.

На здымку: новы Дом культуры адкрыў старшыня Быхаўскага райвыканкама Генадзь Васільевіч Гунькоў.

Фота Анатоля МАРУШЭЎСКАГА, БЕЛТА

І ЛЕГЕНДЫ ШМАТ
ГАВОРАЦЬ...

Паўна, гэтак можна сказаць і пра зборнік Ірыны Масляніцкай "Легенды", што стаў лютаўскай кніжкай у "Бібліятэцы часопіса "Маладосць". І. Масляніцка часта выступае ў рэспубліканскай перыядыцы з гісторыка-краязнаўчымі нарысамі, разам з М. Багадзяжам летась выдала кнігу "Слава і няслава", героямі якой з'яўляюцца славытыя жанчыны Беларусі розных часоў. Вядома І. Масляніцка і як драматург, атрымала Скарнаўскую прэмію ў галіне гістарычнай драматургіі за п'есу "Крыж Ефрасіні Полацкай". Піша яна і творы, у аснову якіх пакладзены народныя паданні, легенды. лепшыя з іх і склалі гэты зборнік.

ПАПАЎНЕННЕ
УНІКАЛЬНАЙ
БІБЛІЯТЭКІ

"ЛіМ" паведамляў ужо, што выдавецтва "Юнацтва" пачало выпуск "Бібліятэкі замежнай дзіцячай літаратуры" ў 30 тамах. Юныя чытачы, як вядома, атрымалі там Р. Кіплінга "Маўглі" і Д. Дэфо "Рабінзон Крузо". І вось з'явіўся новы том — "Хрустальныя калодзежы". У яго ўвайшлі казкі народаў Еўропы — аўстрыйскія, англійскія, балгарскія, дацкія, іспанскія, італьянскія, польскія, славацкія, французскія і, натуральна, беларускія народныя казкі. На нашу мову творы пераклаў В. Гардзей, а аформіў кнігу — выдатна! — мастак В. Тарасаў.

Неўзабаве ў гэтай папулярнай серыі пачаць свет томкі Я. Корчак "Кароль Мацюс на базлюдным востраве" і Х. Андэрсена "Снежная каралева".

М. ПЛІСКО

ЭХ, ГРЫБЫ-ГРЫБОЧКІ!

Хто не любіць грыбы збіраць?! І гатаваць — таксама! Вось толькі далёка не ў кожнага гэта атрымліваецца належным чынам. І зусім не таму, што адпаведнага майстэрства не стае. Няма пад рукой адпаведных рэцэптаў. У такім разе вам дапаможа кніга І. Яшкіна "Грыбы ў традыцыйнай беларускай кухні", выпушчаная выдавецтвам "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі. У ёй — больш за 40 рэцэптаў. І ўсе яны — арыгінальныя.

Дарэчы, як лепш гатаваць грыбы, прытрымліваючыся традыцый беларускай нацыянальнай кухні, аўтар даведаўся падчас дзялякталагічных экспедыцый, калі даследаваў народныя гаворкі і лексіку.

"А ПЕСНЯ БУДЗЕ
ЖЫЦЬ І ЖЫЦЬ!"

У адной з лімаўскіх інфармацый згадвалася, што ў імпрэзе прыняў удзел і Міжнародны фонд імя Янкі Купалы. Згадка гэтая не прайшла міма ўвагі чытачоў. Л. Рычкова з Гародні, В. Семянюк з Брэста, Г. Пятручык з Гомеля папрасілі рэдакцыю раскажаць пра фонд больш падрабязна — кім і калі ён створаны, якія яго мэты і задачы. Наш карэспандэнт сустрэўся з прэзідэнтам фонду В. РАГОЙШАМ і папрасіў яго адказаць на пытанні чытачоў штодзёньніка.

— Вячаслаў Пятровіч, як узнікла ідэя фонду? Калі і дзе яна нарадзілася?

— Пачалося ўсё з музея Янкі Купалы. Вынікла ідэя іменна тут, у музеі, летась у маі, падчас другога кангрэса Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў. Тады сабраліся ў музеі людзі з розных краін свету, захопленыя творчасцю нашага песняра, і ўтварылі арганізацыйны камітэт па стварэнні фонду. Мэтай яго бачылася больш глыбокае, дасканалее вывучэнне творчай спадчыны Янкі Купалы, садзейнічанне гэтым вывучэнню. Творчая спадчына паэта — гэта не з'ява, замкнёная сама ў сабе. Гэта — вакно ў свет Беларусі, беларускай культуры, наогул у свет нашага народа. Праз творчасць Янкі Купалы, праз ягоныя вершы, пазмы, драматычныя творы, публіцыстыку мы можам звязацца з беларусамі свету, і не толькі з беларусамі, а і з іншымі народамі, бо творчасць любога вялікага паэта — з'ява інтэрнацыянальная. Яшчэ Дастаеўскі гаварыў, што чым рупней сее пісьменнік на нацыянальнай ніве, тым больш дастае ён да душы ўсяго чалавецтва. Наш Купала — якраз такі пісьменнік.

— Эмблема фонду — купалаўская папараць на фоне абрысаў сусвету. Які сэнс заключаны ў гэтым?

— Менавіта так: купалаўская папараць на фоне абрысаў сусвету. Эмблема гэтая найперш і гаворыць пра мэты і задачы фонду. Ніці на

ёй — гэта як сімвал прагі зямнога людства спазнаць, хто ёсць чалавек на зямлі і хто ёсць вакол нас. Купала — гэта вечнасць, гэта загадка, якую мы дагэтуль разгадваем. І бывае вельмі крыўдна, што Купалу ў свеце ведаюць часта такім, якім хацелася пэўным уладам яго падаць. Таму мы і мяркуем з дапамогай фонду раскрыць, а лепш будзе сказаць — раскрыліць Купалу сапраўднага, Купалу — мыслара, філосафа. Праз Купалу мы лепш спазнаем сябе як нацыю старажытную, з багатай і трагічнай гісторыяй, з даўнімі і адметнымі традыцыямі і звычаямі. Таму пра Купалаўскі Міжнародны фонд можна казаць як пра з'яву сусветную, касмічную, якая аб'яднае людзей на аснове, на грунце іх лучнасці з прыродай, з космасам, з сусветам, але зноў-такі — у цэнтры ўсяго будзе постаць Купалы.

— Вячаслаў Пятровіч, з часу ўзнікнення ідэі фонду ягоны арганізацыйны камітэт, трэба думаць, не сядзеў склаўшы рукі? Наколькі я ведаю, адбыўся ўстаноўчы сход, абраны рада і праўленне фонду. Хто ў іх увайшоў? Назавіце хоць колькі імёнаў, калі ласка?

— Віцэ-прэзідэнтам абрана дырэктар музея Янкі Купалы Жана Дапкюнас, адказным сакратаром — Антаніна Хатэнка. А сярод членаў праўлення — Сяргей Панізік, Сяргей Законнікаў, іншыя паэты і пісьменнікі, людзі з розных краін свету — з Амерыкі, Англіі, Польшчы, Расіі, Літвы, Украіны. Назаву хоць бы такіх, як прафесар Лонданскага ўніверсітэта Джым

Дынглі, наш зямляк дырэктар Інстытута навукі і мастацтва з ЗША Вітаўт Кіпель, загадчык кафедры беларусазнаўства Варшаўскага ўніверсітэта Аляксандр Баршчэўскі, доктар філалагічных навук, супрацоўнік Інстытута сусветнай літаратуры імя Горкага ў Маскве Аляксей Каўка, украінскі паэт Раман Лубкіўскі і многія іншыя.

Хацелася б, каб у наш фонд уступалі тыя ўстановы і арганізацыі, якія ў сваёй назве маюць імя Купалы. Я лічу, што гэта вельмі важна. Бо не сакрэт жа, што гэтыя ўстановы і арганізацыі, трымаючы на шыльдах імя Купалава імя, у статыце фонду запісана, што членамі яго могуць быць індыўдуальныя і калектыўныя сябры. Напрыклад, гэта могуць быць Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі, Гродзенскі ўніверсітэт імя Янкі Купалы, Купалаўская мінская бібліятэка, школы, калгасы імя песняра. У ліку сяброў фонду хацелася б,

натуральна, бачыць людзей, якія займаюцца купалазнаўствам, а таксама паэтаў, празаікаў, даследчыкаў літаратуры.

Купалава слова жыве і прыжываецца ў свеце. Напрыклад, калектыўным сябрам фонду стала Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны ў Рызе, ствараюцца суполкі фонду ў Дагаўпілсе, у Славакіі, Чэхіі, Польшчы, Лондане, Чыкага.

Увогуле ж хацелася б, каб наш фонд стаў своеасаблівым нацыянальным цэнтрам духоўнага жыцця Беларусі. Усё, чым жыве наш народ, яго спадчына, яго гісторыя, яго будучыня, — усё гэта павінна быць і будзе ў цэнтры ўвагі сяброў фонду.

— Якія акцыі, ці, як цяпер стала модна гаварыць, імпрэзы праведзены фондам? Што ў бліжэйшых планах?

— Мы распачалі серыю вечароў пад агульным дэвізам "З Купалам у сэрцы". Вечары гэтыя прысвячаюцца не толькі Купалу, аднак жа ён будзе так ці іначай прысутнічаць на кожным, бо — усё ад Купалы, усё з ім звязана. Прайшоў вечар, прымеркаваны да 100-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы. Адбылася вечарына народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча. Плануюцца вечары Сяргея Законнікава, Уладзіміра Някляева, Анатоля Вярцінскага, Вацлава Жыдліцкага, а таксама прысвечаныя памяці Барыса Сачанкі, Ларысы Геніюш, Цёткі, Уладзіслава Луцэвіч — цёці Уладзі і інш.

Будзем праводзіць міжнародныя Купалаўскія чытанні. Сёлетнія прымяркоўваем да 90-годдзя "Нашай Нівы". Янка Купала з "Нашай Нівай" быў звязаны на працягу ўсяго яе існавання, ён быў і яе заснавальнікам, і супрацоўнікам, і проста аўтарам, і рэдактарам, і выдаўцом. Гэта — з аднаго боку. А з другога ж, "Наша Ніва" — гэта і аснова ўсёй нашай культуры, гэта гісторыя нашага адраджэння і само адраджэння.

Фонд будзе браць самы чынны ўдзел у правядзенні рэспубліканскіх свят нашай пазіі ў Мінску, у філіялах Купалаўскіх музеяў у Вязынцы, Акапах, Ляўках і інш.

Выспельваем думку і наконт выпуску — мо нават пачынаючы і з сёлетняга года — "Купалаўскага штогодніка", зборніка, куды ўвойдуць матэрыялы Купалаўскіх чытанняў, лепшыя публікацыі пра Купалу, якія з'явіліся на працягу года, а таксама новыя, дагэтуль невядомыя матэрыялы пра жыццё і дзейнасць песняра.

Мяркуем праводзіць конкурсы на лепшыя пераклады Купалавага слова на рускую, англійскую, славацкую мовы, выпусціць пласцінку з музыкай на словы песняра, а таксама відэафільм пра яго. Час падумаць і пра перавыданне на мовах свету ягонага славутага "А хто там ідзе?"

— На заканчэнне — далікатнае пытанне, Вячаслаў Пятровіч. А як са сродкамі? Ці адшукаліся спонсары на такую добрую справу?

— На жаль, іх пакуль што не так і многа. Карыстаючыся нагодаю, хачу падзякаваць першых нашых фундатараў, такіх, як Фонд Сораса, Уладзіміра Шахновіча і іншых і звярнуцца да ўсіх, каму неабыхавы Янка Купала, неабыхавыя наша культура, гісторыя, спадчына, літаратура, з просьбаю аб дапамозе. Пасільныя ўнёскі можна зрабіць на р/р 304100003620, філіял N 510, АСБ "Беларусбанк", Код 603, Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, для Міжнароднага фонду Янкі Купалы. Загадзя ўсім удзячны.

Калісьці, у вершы "Песняру-беларусу", Янка Купала пісаў:

Няпамяць імя пяўца зліжа,
А песня будзе жыць і жыць!

Што да самога Купалы, дык вечна будзе жыць і імя ягонае, і песня. А разам з ёю, у ёй і пры дапамозе яе будзем жыць і мы.

Гутарыла Марыя ГІЛЕВІЧ

БЕЛАРУСКІ ФОНД СОРАСА

абвясчае конкурсы тэлевізійных сюжэтаў на тэму «Гісторыя малых гарадоў Беларусі» і «Старажытныя беларускія абрады і святы» ў межах праграмы «Мас-медыя»

Мэта конкурсаў - актывізаваць цікавасць творчых тэлевізійных груп да багатай культуры беларускага народа і з дапамогай тэлебачання звярнуць увагу мясцовых і рэспубліканскіх уладаў на праблему захавання гістарычнай спадчыны беларускага краю.

У конкурсе могуць прымаць удзел незяржайныя тэлекампаніі, незалежныя творчыя групы і супрацоўнікі музеяў.

Удзельнікі конкурсу прадстаўляюць свае праграмы на відэакасетах фармата S-VHS або Betacam. Матэрыял павінен быць агучаны на беларускай мове. Працягласць кожнай праграмы - не больш чым 30 хвілін.

Да відэаматэрыялаў неабходна прыкласці анатацыю з наступнымі дадзенымі:

- назва тэлекампаніі (групы, арганізацыі, музея);
- адрас, тэлефон, факс;
- імя і прозвішча стваральнікаў сюжэта (склад творчай групы) і доля ўдзелу кожнага ў сумесным праекце;
- тэлевізійнае абсталяванне, якое было выкарыстана падчас стварэння сюжэта.

Пераможцы конкурсу - стваральнікі трох лепшых тэлевізійных сюжэтаў па кожнай з названых тэм - атрымаюць фінансавую падтрымку.

Матэрыялы пераможцаў конкурсу аўтарам не вяртаюцца.

Апошні тэрмін падачы матэрыялаў на конкурс - 15 мая 1996 года.

Відэаматэрыялы для ўдзелу ў конкурсе і анатацыі высылаюцца на адрас: 220027 г. Мінск, пр. Ф.Скарыны, 65, корп. 11А БДПА, пак. 517а, Беларускі Фонд Сораса, з пазнакай «Гісторыя малых гарадоў Беларусі» або «Старажытныя беларускія абрады і святы».

Галоўнаму рэдактару газеты
"Літаратура і мастацтва"
Міколу ГІЛЮ

Адна афіцыйная (урадавая) газета прапанавала мне напісаць артыкул да 100-годдзя з дня нараджэння Кандрата Крапівы. Слова пра драматурга веку і, дарэчы, свайго настаўніка я сказаў шчыра і праўдзіва. Яно было падрыхтавана да друку супрацоўнікам газеты. Аднак з 300 радкоў машынапіснага тэксту галоўны рэдактар выкрасліў 200.

Відаць, цяпер ужо нельга казаць ні пра родную мову, ні пра культуру і яе абаронцаў, ні, у прыватнасці, пра тое, што літаратурныя героі Кандрата Крапівы не толькі жывуць, але і квітнеюць.

Прашу Вас надрукаваць мой ненадрукаваны артыкул цалкам, выдзелішы тое, "што не ўстроило уважаемаго галоўнаго". Не для задавальнення амбіцый, а — "каб ведалі"...

З павагай Алясь ПЕТРАШКЕВІЧ

29.02.96г.

НІХТО НЕ ЛЮБІЦЬ САТЫРУ, АПРАЧА ГЛЕДАЧА

Кандрат Крапіва. Два словы — імя і прозвішча. І перад вамі магутная, незвычайная, амаль легендарная постаць карыфея беларускай культуры ў самым шырокім сэнсе гэтага слова-вызначэння. Скарына, Купала, Крапіва — на такіх і да іх падобных трымаецца і выходзіць з любых нягод нацыя беларусаў. Божай міласцю драматург, выдатны байкапісец XX стагоддзя, таленавіты празаік, вучоны-мовазнавец, грамадскі дзеяч, народны пісьменнік, акадэмік, доктар філалагічных навук, Герой Працы, заслужаны дзеяч навукі — і ўсё гэта адзін чалавек Кандрат Кандратавіч Атраховіч (Кандрат Крапіва).

Сёлета ўсе беларусы, акрамя тых, хто яшчэ не пазбавіўся таўра "Тулягі", адзначаюць, святкуюць 100 гадоў з дня яго нараджэння.

Не так даўно нацыя развіталася са сваім сьлінным мужным сынам — барацьбітом і працаўніком, — а ўсё здаецца, што ён побач з намі, сярод нас. Відаць, гэта пачуццё ад таго, што створанае ім жыве, што народ ім карыстаецца, што скарбніца яго духоўнага багацця і глыбокая, і шырокая. Кандрат Крапіва пакінуў нам усё, што меў, усё, што паспеў зрабіць за сваё нялёгкае жыццё ў кручанай рэчаіснасці XX стагоддзя.

Больш глыбока і аб'ёмна, чым вызначыў асобу Кандрата Крапівы народны пісьменнік Янка Брыль, і не скажаш, не вызначыш. Яго я і працігую: "Ёсць людзі, якія маюць як быццам не адно жыццё, не адну біяграфію, — жыццё іх упрыгожвае многія тысячы жыццяў, біяграфій! Дзелачыся з мноствам людзей багаццем сваёй душы, чалавек тады не бяднее, а наадварот — узбагачаецца сілай народа, яго ўдзячнасцю і любоўю. Такім чалавекам — сапраўдным сынам народа — мы называем і Кандрата Крапіву".

Пры ўсіх сваіх тытулах, званнях і надзвычай высокім аўтарытэце сярод сваіх паплечнікаў навукоўцаў і літаратараў ён быў надзвычай простым, даступным і добразычлівым, у вышэйшай ступені дэмакратычным, далікатным і інтэлігентным. У пэўных жа сітуацыях пры вырашэнні прынцыповых праблем і пытанняў ён быў, як кажуць, жалезным і непакісным. Да гэтых праблем і пытанняў можна аднесці бадай што ўсе тыя, якія тычыліся развіцця, абароны і захавання культурнай спадчыны народа і асабліва яго мовы. Можа, таму яго так не стае сёння?! Сёння, калі гістарычнае бэсіцца, як нешта шкоднае, культура марнее, як нешта другараднае, а мова вынішчаецца, як нешта непатрэбнае. Свята жывата выходзіць на першы план, на перадавыя пазіцыі.

Мне пашчасціла назіраць зблізку, сустракацца і даволі часта гутарыць з Кандратам Кандратавічам. Звяла нас шчаслівая акалічнасць — Пётр Усцінавіч Броўка прапанаваў мне заняць пасаду адказнага сакратара Галоўнай рэдакцыі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі, каб, як кажуць, на голым месцы разам з ім ствараць гэтую самую Галоўную рэдакцыю. Трэба было набраць 120 чалавек штату,

а ў нас — ні кала, ні двара. І двор, і дах Акадэміі навук дапамог прыдбаць Кандрат Кандратавіч, які быў тады не толькі віцэ-прэзідэнтам Акадэміі, але і старым сябрам П. У. Броўкі. Яны выдатна разумелі, што значыць для нацыі і яе бесмярочна ўласная энцыклапедыя. Нездарма ж людзі кажуць, што нацыя толькі тады можа назваць сябе нацыяй, калі мае сваю мову, свой Герб, Сцяг і Энцыклапедыю.

Уладкаваўшыся пад крылом Кандрата Крапівы, мы з Пятром Усцінавічам яго ж і пачалі ўгаворваць ўзначаліць тэрміналагічную камісію БелСЭ. Як жа без камісіі? А раптам не хопіць беларускай тэрміналогіі на ўсе 500 навук, зафіксаваных у свеце? Мы ж размахнуліся аж на 12 тамоў, якія павінны змясціць 40 тысяч навуковых тэрмінаў! Ці вытрымае такі экзамен наша мова?!

Мы даволі моцна насядалі на адмысловага моваведа, а ён слухаў нас і хітравата пасміхаўся. А потым сказаў: добра, ўгаварылі, толькі не спатрэбіцца вам тая камісія. Сэнс гэтых слоў і крапівоўскаму ўсмешку я зразумеў толькі напрыканцы выдання першай нацыянальнай энцыклапедыі. І сапраўды, ці трэба была тая камісія? Асаблівых тэрміналагічных цяжкасцяў мы не сустракалі, а нескладаныя філалагічныя пытанні вырашалі не з камісіяй, а асабіста з яе старшынёй. На 40 тысяч тэрмінаў за сем гадоў увялі толькі два новыя, якіх сапраўды не было ў пісаных слоўніках, але якія жылі ў народзе самі па сабе і былі вельмі дакладнымі. "Надгробіе" мы пераклалі як надмагілле, а "сважину" як свідравіну. Ад аднаго тэрміна Беларускай Энцыклапедыі пазбавілася назаўсёды. Гэта — "свінаматка".

Кандрат Кандратавіч пажартаваў: калі, маўляў, пусціць у Энцыклапедыю "свінаматку", тады да яе трэба і "свінататку".

Хто-хто, а Кандрат Крапіва ведаў цану беларускай мове, ён, можа, як ніхто, уяўляў яе невычэрпныя скарбы і лексічнае багацце. Таму і пасміхаўся на нашу занепакоенасць, што ў роднай мове на энцыклапедыю слоў не хопіць. Толькі ў першым слоўніку Кандрата Кандратавіча іх 90 тысяч. А іншыя слоўнікі, а навуковая і мастацкая літаратура, а розсыпы яе на роднай зямлі!

Дзіўным, недарэчным здаецца, калі сёння чуеш ад гультаёў і невукаў пра тое, што, маўляў, на збедненай беларускай мове, якую і мовай не назавеш, нельга выказаць разумную думку. Кандрату Крапіве іх хапала і для бак, і для апавяданняў, і для рамана, і для п'ес. Хапіла іх і на 250 тамоў энцыклапедычных кніжак, якія выпушчаны за 26 гадоў, хоць даўно няма той камісіі, якую тады, у 70-я гады, хацелася мець для падстрахоўкі. Аказалася, што для падстрахоўкі трэба мець веды, пазбавіцца ляюты і вядома ж, паважаль самую мову і яе носьбіта, яго вялікае беларускае народ. А прыкладам таго, як авалодваць роднай мовай, на пачатку маглі б паслужыць і слоўнікі Кандрата Крапівы, якія зачытаны да дзірак

супрацоўнікамі выдавецтва "Беларуская Энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі. Мне здаецца, што сёння тым слоўнікам месца ў Музеі беларускай культуры. Шкада, што такога музея пакуль няма, дзе б на нашу нацыянальную культурную спадчыну "гызелі ротазіи". Глядзіш, можа, што-небудзь і ўбачылі б.

Я не літаратурны крытык, не даследчык творчасці Кандрата Крапівы. Я — чытач, прыхільнік яго незвычайнага таленту, урэшце, з яго добрай ласкі і ўвагі — калега-драматург. З пэўным веданнем, што гэта такое — драматургія і тэатр, хачу засведчыць, што творчасць класіка нацыянальнай літаратуры, асабліва драматургія — гэта цэлы кантынент. Сёння яго трэба адкрываць занава. Яго выдатныя сатырыч-

ныя п'есы "Хто смеецца апошнім", "Мілы чалавек", "Брама неўміручасці" не старэюць, як і яго байкі. Іх персанажы не толькі жывуць, але і набіраюць такую сілу і размах, што становіцца жудасна.

У героі дня, а можа, і наступнага веку, зноў вылучыліся ўсё тыя ж авантурысты, прайдзісветы, невукі, кручкатворы, нахабнікі, зладзюгі, хабарнікі, правакатары, падхалімы па вертыкалі і гарызанталі, і Бог ведае, хто яшчэ на ўсіх паверхах улады, ва ўсіх закутках, здранцвельх ад страху перад горшым, гарадоў і вёсак. І ў першых шэрагах, вядома ж, не Тулягі, а Гарлахвацкія, Зёлкіны, Жлукты, Застрамілавы, Дажывалавы, Караўкіны і іншыя захрыбетнікі працоўнага люду. І ўсім ім хочацца не толькі жыць і святціца на гэтым свеце, але і набыць права на бесмяротнасць, прашмыгнуць, пралезці, прарвацца праз вузкую браму неўміручасці.

Папытаецца, а дзе ж масавыя Тулягі? Туляюцца, спрадвечку скаваныя і звычайнай і страхам. А раптам іх зноў нейкі Гарлахвацкі западозрыць у тым, што яны служылі палкоўнікамі ў Дзянікіна ці ў нейкага іншага на радавых пасадах. Самыя ж туляжыстыя ціха сядзяць на бульбе з кефірам і мараш толькі аб тым, каб горш не стала. Такі ўжо ў іх туляжысты менталітэт, як цяпер кажуць тыя, каго гэты дзіўны менталітэт не толькі цікавіць, але і трывожыць.

Пры сённяшніх тулягах сённяшнія гарлахвацкія маюць магчымасць даследаваць не толькі "свінтуса грандыёзуса" і абараняць дысертацыі па археалогіі. Яны бяруцца за любую тэму хоць па гісторыі, хоць па эканоміцы, хоць па філалогіі, хоць па народнай асвеце, хоць па банкаўскай справе, а трэба, дык і па геральдыцы. Абы зырка засвятціца, каб звернуць заўважылі, каб ацанілі, каб да сябе прыблізілі і далей праштурхнулі за халуцкія паслугі. Халуяж вялікіх і малых клеркаў становіцца ўсенародным бедствам, эпідэміяй. Дагадзіць, завесці ў зман, замыліць вочы начальству... А там хоць трава не расці. І трава не расце, станкі не круцяцца, мужык не жадае ні сеяць, ні збіраць. Будучы смяротным, і сялянскі і рабочы люд чакае, што будзе далей, каб паназіраць, хто там яшчэ ў браму неўміручасці ўшчэміцца. Пасмяяцца з небаракі кожнаму ахвата.

Кандрат Крапіва ўмеў смяцца — і гучна-раскаціста, і ціха-з'едліва, і нават з жалем да аб'екта свайго мастакоўскага асмяяння.

Суровы і стрыманы з выгляду, Кандрат Кандратавіч быў чалавекам вясельным, у вышэйшай ступені валодаў пачуццём гумару, радаваўся, калі гэту якасць заўважаў у іншых. А калі гэты "іншы" свой гумарыстычна-сатырычны погляд на наша "смешнае" жыццё спрабаваў пакласці на паперу, то пабацькоўску радаваўся і стараўся падтрымаць. Яны многія, і я, грэшны, абавязаны пэўнымі сваімі поспехамі ў драматургіі, у тым ліку і сатырычнай.

Відаць, натуральна тое, што кожны

пачынаючы пісьменнік свой першы твор імкнецца паказаць пісьменніку сталаму, аўтарытэцтаму, хоча пачуць ад яго словы адабрэння ці пахвалы. І канечне, безумоўна і тое, што шчаслівы быў кожны з драматургаў, хто меў магчымасць паказаць сваю першую п'есу такому майстру, як Кандрат Кандратавіч Крапіва. Першую сваю камедыю "Адуць грэх?" паказаў Кандрату Кандратавічу я не рызыкнуў. Прайшоў нейкі час і ён прачытаў мой "першы грэх" у часопісе "Польмя". Тады я і папрасіў Кандрата Кандратавіча прачытаць адразу дзве новыя п'есы: "Трывогу" і "Злыдня". Было гэта якраз у той час, калі рэжысёр губіў на карані новую сатырычную камедыю Кандрата Кандратавіча "Браму неўміручасці", пра што ён з болем гаварыў пры нашых сустрэчах.

Абедзве п'есы Кандрат Кандратавіч прачытаў надзіва хутка і пазваніў, каб я зайшоў да яго на гаворку. Пачаў са "Злыдня". Сатыра на партыйна-савецкі бюракратызм спадабалася яму як зместам, ток і формаю. Адзначыў мову і вобразны строй. Сказаў, што п'еса з чортам — гэта цікава, нечакана і можа прыйсціся даспадобы не толькі артыстам і пастаноўшчыкам, але і глядачам. Пад усмешку сказаў, што паколькі сатыру, акрамя гледача, ніхто не любіць, то мне са "Злыднем" будзе цяжка... Угадаў. У хуткім часе "Злыдня" нейкім чынам прачытаў П. М. Машэраў і, пахваліўшы форму твора, сказаў: калі ваш Злыдзень будзе такім актыўным, то мы ніколі не пабудзем камунізму. Хоць я сумняваюся, што мы яго калі-небудзь пабудзем, але "Злыдня" з вёрсткі часопіса "Польмя" давалося выскрабці. А як ужо выскраб, то да сёння ён свету і не пабачыў. А праблема бюракратызму, цяпер ужо дэмакратычнага, абвастрылася да такой ступені, што ў гэтым тысячагоддзі "Злыдзень" мой бадай што пастаўлены не будзе... А з другога боку як возьмеш, то і падумаеш: якая бяда?! Яго "злыдзень" свету не пабачыў! "Мілага чалавек" Кандрата Крапівы "блительные" ўлады наогул са свету зжылі. Першую пастаноўку ў тэатры Янкі Купалы забаранілі яшчэ ў 1945 годзе, а другую — у Гродзенскім абласным — у 1971-ым.

Кандрат Крапіва пад забаронай! Той Крапіва, які ў часы культуры асобы і масавых рэпрэсій напісаў антыкультурыскую п'есу "Хто смеецца апошнім", і якую паставілі многія дзесяткі тэатраў СССР, якую ведала і высокая цініла грамадскасць Заходняй Еўропы, асабліва грамадскасць славянская.

Драму "Соль" і трагедыю "Русь Кіеўская", на вялікі жаль, Кандрату Кандратавічу ў рукапісах я не даваў і толькі з тае прычыны, што ў яго вельмі пагоршыўся зрок, ад чаго ён надзвычай пакутаваў. Казаў: бачу, як у шчылінку, толькі два радкі. У санаторыі ў Аксакішчыне я назіраў, як ён чытаў навуковы часопіс. Паклаў яго на падваконнік "накасячок", унізе на стале падпёр важкай кнігай. А каб не збывацца з радкоў і не губляць іх у шчылінцы, для ўстойлівасці паклаў падбародак на два кулакі, пастаўленыя адзін на другі.

Кандрат Кандратавіч — чалавек стары, але магутны духам — чытаў да апошніх дзён, хоць і праз шчылінку. Чытаў, пакуль вочы яго не закрыліся назаўсёды.

Во, каб усе відущыя ды з яго прыклад бралі, мо грамадства наша не пакутавала б так ад неўцтва і душэўнай ляюты, ад згубы надзеі на лепшы лёс.

Што да сучаснай драматургіі, то мушу заўважыць, што за апошнія гады бязладдзя і дэмагогіі, узведзенай у ранг дзяржаўнай палітыкі, у драматургаў шмат чаго накіпела. А калі ўжо накіпела, то можа і выбухнуць... Падрасла цікавая моладзь. Добрым знакам з'явіўся рэспубліканскі закрыты конкурс на лепшую п'есу. Ён сведчыць пра тое, што ёсць порах у парахаўніцах, што жыве ў драматургіі традыцыя Крапівы. Можа, яшчэ і дажывуць беларускія драматургі да тых часоў, калі іх п'есы не будуць забараняцца ўладамі і спачатку будуць ставіцца ў сябе дома, а тады ўжо за межамі бацькаўшчыны, як было да гэтага часу. А можа, гэтага і не будзе. Хто ведае, якога коніка заўтра можа выкінуць непрадказальнае начальства... Ніхто не любіць сатыру, акрамя гледача.

Алясь ПЕТРАШКЕВІЧ,
драматург,

Лаўрэат дзяржаўнай прэміі Беларусі

ПЕРАДАЕЦЦА
МУЗЕЮ

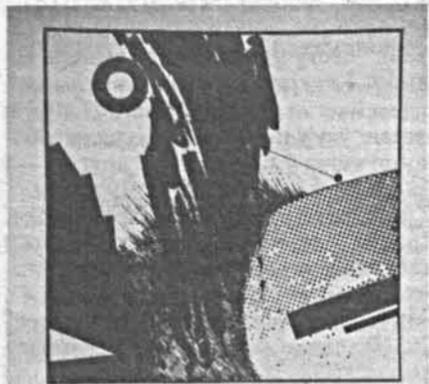
Мазырскія мытнікі затрымалі грамадзяніна Літвы, які правозіў кантрабандай з Адэсы рускую ікону, пісаную яшчэ ў мінулым стагоддзі з выкарыстаннем яйкавай тэмперы і пазалоты. Цаны ёй няма, сцвярджаюць спецыялісты, таму ікона і не выстаўлялася напаказ, захоўвалася ў алтары, з'яўляючыся ўзорам для напісання іншых.

Гарадскі суд вынес рашэнне аб перадачы каштоўнай іконы Мазырскаму краязнаўчаму музею.

На здымку: мастак-рэстаўратар Віктар Драбніца і навуковы супрацоўнік музея Антаніна Кнышук з іконай.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

ПАРУПІЛІСЯ
СУСЕДЗІ

JAUGEN POPLAWSKI

Sonata

na altovke i fortepiano
for young piano

На Беларусі, як вядома, заўсёды была праблема з выданнем нот. Пра неабходнасць стварэння свайго дзяржаўнага музычнага выдавецтва нашы кампазітары, творы якіх зрэдка друкавалі ў Маскве, Кіеве, Піцеры, гаварылі на кожным сваім форуме. І што ж? Цяперашняя эканамічная сітуацыя, мякка кажучы, не спрыяе ажыццяўленню мары. Тым не менш, новыя нотныя выданні з'яўляюцца. Не так даўно дзякуючы польскаму выдавецтву ў Познані пабачыла свет Саната беларускага кампазітара Яўгена Паплаўскага для альты і фартэпіяна. Твор прысвечаны вядомай нашай музыкантцы Лючмі Ластаўцы. Дарэчы, дзякуючы яе выкананню, Санату слухалі і ўхвальна ацэньвалі замежныя, у тым ліку й амерыканскія, спецыялісты. Ці не таму парупіліся суседзі зрабіць гэты свежы сучасны твор набыткам шырокага кола выканаўцаў? На здымку — рэпрадукцыя вокладкі познанскага выдання альты Яўгена Паплаўскага.

Н. К.

“ГОМАН” — ГАЗЕТА
ДЭМАКРАТЫЧНАЯ

Два разы на тыдзень з 28 лютага 1916 года лацінкай і кірыліцай (з 1 верасня таго ж года) да канца 1918 года ў Вільні выходзіла беларуская грамадска-палітычная і літаратурная газета дэмакратычнага, асветніцкага кірунку “Гоман”. У ёй змяшчаліся матэрыялы па гісторыі беларускага культурнага і літаратурнага руху, творы Я. Баршчэўскага, А. Абуховіча, перадрэкаваліся творы Я. Купалы, Цёткі, М. Гарэцкага. Упершыню, дзякуючы “Гоману”, пабачылі свет вершы Я. Коласа “Першы гром”, “Я мужык, бядак, пахілы...”, М. Багдановіча “Максім і Магдалена”, “Ліст...”, асобныя творы З. Бядулі, А. Гаруна.

З жаданнем зрабіць што-небудзь значнае ў літаратуры і паказаць перад усім светам, на што вартая “непрэстыжная”, занябная беларуская мова, натхнёны ўпэўненасцю Алеся Разанава, што гэтая работа мне пад сілу, я ўзяўся за пераклад “Боскай камедыі” Дантэ Аліг’еры, якая, як і “Біблія”, на маю думку, з’яўляецца Вечнай кнігай.

На пачатку лютага 1996 года, пасля больш чым трохгадовай самаадданай работы, я, нарэшце, пераклаў апошні 14221-ы радок бессмяротнай кнігі вялікага фларэнтыйца. Думкі, якія валодаюць мною зараз, я выказаў у “Заклучнай песні перакладчыка”:

У плаванні пусціўся я на стыку
Тысячагоддзяў двух і дзвюх эпох
Без шуму непатрэбнага і крыку,

Спадзеючыся, што магутны Бог,
Які раскручвае над намі зоры,
Паможа, як ужо не раз памог,

Мне плыць у невядомыя прасторы
За Дантэ ўслед у хісткім каіку
Па неабсяжным і бяздонным моры

Але чала прыгожага ўладар
Быў у астатнім пабрацім змяіны.
Ні ў туркаў, ні ў Арахны, ні ў татар

Не знойдзеца ніводнае тканіны
З узорами, якія параўнаць
Не сорамна з малюнкамі ўздоўж спіны

Пачвары лютай. І яшчэ, відаць,
Што поўсьць абедзве лапы пакрывала
Ў падманчыка, мне трэба прыгадаць.

Тут з Падзі адзін я! Чужаком
Я чуюся, калі пачую грубы
Крык землякоў тваіх, што з важаком,

Чый сімвал прадзіравілі тры дзюбы,
Сустрэчы прагнуць! Высунаў язык
Скравінін і пачаў аблізваць губы,

Зрабіўшы міну гнюсную, як бык.
А я назад пайшоў да Флегетона¹ —
Туды, дзе мой рахманы праваднік

Ужо сядзеў на спіне Герыёна.
“Узбройся мужнасцю! — прамовіў мой
Выратавач. — Каб у зямное лона

Глыбей спусціцца, левіцы другой
Мы тут не знойдзем, акрамя хрыбціны
Жывёлы гэтай. Сядзь перада мной —

Далей ад страшнага хваста скаціны”.
Бы з сінімі пазногцямі хіляк,

Дантэ АЛІГ’ЕРЫ

ТРЫ ПЕСНІ З “БОСКАЙ КАМЕДЫІ”

Людскіх страсцей, што на маім вяку
Пасеялі нямала зла і смуты.
І Бог памог, здаецца, дзіваку.

Мне на начых свяшчэнныя статуы
Чытала неба ўголас — і яны
Для лепшай смерці мной былі пачуты.

Але, на жаль, мае збыліся сны
Тады, калі зноў фарысеі ў модзе
І рэй вядзе забойца заказны;

Калі ў маім затуканым народзе
Вось-вось памрэ апошні горды ген —
І ён прывыкне жыць са злом у згодзе.

О Скарпіён, Блізняты і Авен!
Скажыце: ці змагу я дачакацца
Натхняючых і радуючых змен?

У плаванні баяўся я пускацца,
Бо ўслед за Дантэ Аліг’еры плыць —
Не ў мелкаводнай сажалцы пляскацца.

Ды надта ўжо карцела абпаліць
Мне ў горне вечнасці душу, як вазу,
Свяшчэнных ісцін у яе наліць

І адказаць усмешкай на абразу,
Што не паддасца бессмяротны твор
На беларускай мове пераказу.

Каханне, вера, несціханы хор,
Чые напевы нада мной гучалі
Усім грымотам лёсу насупор,

І памяці разбітыя скрыжалі
У час разладу страшнага мяне
Да разумення Дантэ набліжалі.

Праз Пекла, у якім на самым дне
Стаяць сярод балота ледзянога
Наканавала неба Сатане,

Падняўся я да вываду такога:
“Прыносіць страшна зло сваім братам,
І больш, па сутнасці, няма нічога,

Чаго ў жыцці баяцца трэба нам”.

Уладзімір СКАРЫНКІН

12.02.1996 г.

ПЕКЛА

ПЕСНЯ СЕМНАЦАТАЯ

“Вось звер, які распустаю прасторы
Напоўніў, а завострым хвастом
Руйнуе сцены, арміі і горы”, —

Сказаў Вергілій¹ і пазваў крадком
Пачвару жэстам. Звер на камень цвёрды
З разгону наваліўся жыватом.

Замест агіднай і жаклівай морды
Страшылла мела чалавечы твар —
Прычым спагядлівы і ў меру горды.

Як човен, што гайдае ля прычала
Пад плёскаць хваль карму сваю ў вадзе,
Ці як бабёр, што звесіў хвост з завала,

Ім зробленага, і ў краіне, дзе
Жывуць германцы сквапныя, натхнёна
Бой з рыбаю дунайскаю вядзе,

Лягло на камень цела Герыёна².
Хвост з ядавітым джалам над ракой
Пачаў круціцца, як у скарпіёна.

“Няма дарогі да яго прамой.
Таму знайсці абход нам неабходна”, —
Сказаў разважлівы настаўнік мой.

Направа павярнуліся мы згодна,
Каб абысці распалены пясок,
І да страшылішча прайшлі свабодна.

Аднак убачыў раптам я гурток
Асобін, што сядзелі над цяснiнай,
На дно якой звяргаецца паток.

“Каб з гэтай пустыннаю мясцінай
Лепш пазнаёміцца, пагамані, —
Сказаў паэт, — з пакутнаю дружынай.

Ды гутарку, глядзі, не зацягні.
Я ж папрашу тым часам, каб звяруга
Спусціў нас у бяздонне з вышыні”.

Пайшоў я краем жудаснага круга
І да гуртка за бегуна хутчэй
Наблізіўся — нястомны валацуга.

Ліліся слёзы ў бедакоў з вачэй.
Нялёгка бараніцца небаракам
Ад градзін, што за вугаль гарачэй,

І ад пяску пякучага. З сабакам,
Што адбіваецца ад машкары
І рады не дае як атакам,

Усе, без выключэння, жыхары
Тут падабенства здіўнае прыдбалі.
І зразумеў я: гэта ліхвары!

З гербамі розных колераў звісалі
Партаманеты з шый у галякоў
І позіркам іх прагным дагаджалі.

Убачыў я між птушак і звяркоў
Фігуру льва блакітнага, якою
Ўпрыгожваўся жаўцейшы
з кашалькоў.

Другі кашэль, нібы крывёй самою
Пафарбаваны быў, і гусь на ім,
Як масла, ззяла яркай белізнаю.

Той, хто з блакітным вепруком сваім
Сядзеў каля павешаных магнатаў,
Мне крыкнуў: “Прэч!
Што тут рабіць жывым?”

Закончыцца тут плях і Дэнтэватаў,
Але з сабой у Пекла з кашальком
І ён не зможа прыхапіць дукатаў.

Я задрыжаў пры відзе брыдкай спіны.

Але пасля, як раб, які ўсяляк
Гаспадару імкнецца спадабацца,
Я справіўся са страхам як-ніяк.

Цяжэй, чым на страшылішча забрацца,
Было мне папрасіць правадніка
Абняць мяне. На шчасце, здагадацца

Пра гэта змог важак і седака,
Спалоханага ўпчэнт, абняў рукамі,
Чым трохі падбадзёрыў бедака,

І крыкнуў зверу: “Руш, ды не рыўкамі!
Цяжар нязнаны ў прорву апускай
Пакатамі шырокімі кругамі”.

Хвастом наперад звер паплыў ускрай
Пякучых дзюн ладзэй,
падняўшай трапы.

Там, дзе ў бяздонне падае ручай,

Ён, развярнуўшыся, раскрыліў лапы
І рынуўся рашуча пад адхон
З уступа, дзе пакутуюць арапы.

Калі рамзнік сонца Фазтон
З рук лейцы выпусціў — і небасхілы
Пачаў падпальваць вогненны фургон;

Калі Дзедалам зробленыя крылы
За спінаю расталі — і Ікар
Стаў набліжацца да сваёй магілы, —

Сціскаў іх сэрцы не такі цяжар,
Які адчуў я на душы міжвольна,
Як трапіў у паветраны абшар.

Усё ніжэй спускалася павольна
Страшылішча. Я гэта разумеў,
Бо ветрык шчокі лашчыў мне свавольна.

Калі нарэшце справа загрымеў
Ізноў паток у цемнаце гееннай,
Зірнуць уніз я ўпершыню пасмеў.

Пачуўшы лямант пад сцяной каменнай
І ўбачыўшы адразу шмат агнёў,
Прынік я да жывёліны страшэннай.

Па тым, што чуўся крык з усіх бакоў
І ўжо не гэтак, як раней, далёка,
Я вызначыў, што некалькі кругоў,

Спускаючыся, звер зрабіў. Як сокал,
Што міма праляцеў сваіх ахвяр,
І ўніз, адкуль узносіўся высока,

Спусціўся плаўна ў рэшце рэшт
з-пад хмар,
Ды сеў, незадаволены сабою,
Не ў месцы, дзе чакае гаспадар,

Нарэшце прызямліўся пад скалою
Ў палюхаючай прорве Герыён.
І, нас ссадзіўшы, паляцеў стралою
У невядомыя прасторы ён.

ЧЫСЦЕЦ

ПЕСНЯ ДВАЦЦАЦЬ СЕМАЯ

Тады, клі струменілася Эбра⁴
Пад Шалямі, калі паўдзённы час
Расплавіў Ганга велічнага срэбра,

А там, дзе наш Выратавальнік згас,
Дзень разгараўся
Польмем барвовым, —
Па-за агнём узвысіўшыся, нас

Анёл сустраў у змроку вечаровым,
“Beati mundo corde!”⁵ — спець паспеў
І прывітаў нас павучальным словам:

“Не ўкушаны агнём прайсці не смеў
Тут аніхто. Таму заходзьце смела
Ў агонь і кроцце праз яго на спеў!”

Пачуўшы словы гэтыя, знямела
Я скурчыўся, бы кінута было
Ў труну маё яшчэ жывое цела,

І гурмішча людзей, якіх пякло
У апраметнай полымя, адразу
У памяці збаледай ажыло.

“Няма тут, сын, другога пералазу, —
Сказаў важак! — пераступі парог
І абпалі сваю душу, як вазу.

Раз я спусціцца ўглыб табе памог
На Герыёне, ці магу, скажы ты,
Я лгаць табе, калі так блізка Бог?

Агонь — твае апошнія іспыты.
Ні воласа не спаліць ён, хоць ты
Ім быў бы тысячу гадоў спавіты.

Сунь, дзеля высвятлення праваты
Маёй, у полымя крысо хігона.
Прайсці да надыходу цемнаты

Нам трэба праз распаленае лона.
Дух разняволь! Бы ўкопаны не стой!
Ды слухаў важака я падазрона.

І ён сказаў, абураны: “Сын мой!
Знай, Беатрычэ⁶ ў гэты міг таксама
Знаходзіцца за вогненнай сцяной”.

Нагадваючы беднага Пірама⁷,
Які, пачуўшы любое імя,
Прыўстаў і глянуў нечакана прама

У вочы Фісбе, на паэта я
Адразу скіраваў пагляд маўклівы —
І зноўку зацвіла душа мая.

“Дык што — пайшлі,
Упарты і лянiвы?” —
Ён усміхнуўся мне, як хлапчуку,
Якога звабіў, паказаўшы словы, —

І даў нырца ў пякельную раку.
Не Стацый⁸ уступіў услед за гэтым,
Як захацелася правадніку,

А я ў агонь. Ішоў я за паэтам,
Зайздросцячы таму, каго шклавар
Ашпарыў шклом, у горне разагрэтым.

Каб я ішоў хутчэй, мой валадар
Мне паўтараў, нібы псалом ахоўны:
“Я быццам бачу Беатрычэ твар!”

Праз полымя нас голас вёў чароўны —
І там, дзе пачынаўся новы ўздым,
Канчаўся пераход наш рызыкаўны.

Выводзіў голас у святле густым:
“Venite, benedicti Patris mei!”⁹
І я зрабіўся ад агню сляпым.

“Калі прыспешыць хочаце падзеі,
Ідзіце ўверх, пакуль не замялі
Зары асмалак цемрадзі завеі,” —

Сказаў важак. На ўсход мы з ім пайшлі
Між стромых скал, і адбіраў нямала
Я праманёў апошніх у зямлі.

За намі сонца цымяна дагарала —
І ценю чарната перада мной
У хуткім часе неўпрыкмет растала.

Але раней, чым цемрадзію начной
Пасля таго, як дзённаму свяцілу
Схавацца давалося за смугой,

Пакрыліся абсягі небасхілу,
На ўступках леглі мы паспаць, бо крос
Было ўжо нам працягваць не пад сілу.

Утаймаваную атару коз,
Які ў пошуках пажывы спрытна
З унёса пераскоквалі на ўцёс

Яшчэ вядаўна, каб наесца сытна,
Ды, жвачку жуючы, прылеглі спаць
У прыцемку
ад прагных пашчаў скрытна,

І пастухоў, якім аберагаць
Належыць іх, каб здарыцца благое
Што-небудзь з імі не магло, — відаць,

Нагадвалі мы, стомленыя, трое.
Два духі абавязкі пастухоў
Выконвалі, а я ў імгненне тое

Казою быў. Глыбокі, песны скоў
І нас у гэтым схове асяняла
Шмат вельмі яркіх зорных каганцоў.

Мяне начное неба ўтаймавала —
І я ахоплены быў вешчым сном.
Жанчыну, што ў нагорным лузе рвала

І заплятала кветкі веснім днём,
Я сніў, калі на ўсходзе Цытэрэя¹⁰
Гарэла яркім, як любоў, агнём.

З пяшчотай слухаў у чароўным сне я,
Як напявала, бы сама вясна,
Прыгожая і маладая фея.

Спявала звонкім голасам яна:
“Я — Лія! Я, умелымі рукамі
Вянкі сплятаючы, хаджу адна.

Я са сваімі дзіўнымі вянкамі
Паўстану перад люстрам, прад якім
Сядзіць Рахіль¹¹ і днямі, і начамі,

Любуючыся позіткам сваім.
Мне хочацца займацца век работай,
Рахілі — сузіраннем жыць адным”.

Ды вось усход пакрыўся пазалотай,
Што для вандроўных душ тым даражэй,
Чым да кутка, які мы з пашанотай

Усюды згадваем, начлег бліжэй.
Радзела цемрадзь.
Я падняўся з ложа —
І даляцела да маіх вушэй:

“Салодкі плод, які знайсці не можа
Ў зямных садах наш чалавечы род,
Табе спатольць смагу дапамога”.

Я нават не чакаў такіх шчадрот.
Каштоўнасцю, падоранай на свята,
Быў для мяне Вергілія зварот.

Было жаданнем да нябёс узнята
Маё чало. Я шлест крыл пачуў
За спінаю і ўверх пайшоў крылата.

Сышлі прыступкі ўніз — і дасягнуў
Трыумвірат наш вышынні канечнай.
Твар да мяне Вергілій павярнуў:

“Цябе з часовай караю і вечнай
Знаёмачы, дайшоў я да мяжы,
Для нехрысця сляпога небяспечнай.

Праз безданы і горныя кражы
Правёў цябе мой мозг адукаваны.
Цяпер сваёй развагай даражы.

Вось сонца, лес, васьм кветкі,
вось паляны,
Якія сакавітаю травой,
Як ім хацелася, пазарастаны.

Пакуль к табе не сыдзе позірк Той,
Што ў Лімб сыходзіла
ў слязах за мною,
Ляжы, сядзі, хадзі тулой-сюдой.

Мая душа становіцца нямою.
Вянок і мітру над тваім чалом
Хачу я бачыць. Над самім сабою

Будзь і суддзёю строгім, і царом!”

РАЙ

ПЕСНЯ СЕМНАЦЦАТАЯ

Хто праўды дамагаўся ад Клімены¹²
І хто ў адносіны бацькоў да нас
Унёс крутыя надта перамены,

Такім жа быў, якім у гэты час
Я Любай¹³ здаўся і святой істоце¹⁴,
Змяніўшы месца — у чарговы раз.

Таму сказала Дама: “Выкінь з плоці
Агонь жадання, каб і ён зазьяў
Ва ўсёй сваёй неўтаймаванай цюце,

Але не для таго, каб дух спазнаў,
Цябе, змарнелы без півта бяздольнік!
Каб ён хутчэй табе напіцца даў”.

“О ствол высокі мой!
Як бачыць школьнік,
Што нельга больш за аднаго вугла
Тупога памясціць у трохвугольнік,

Ты бачыш рэч, якая не змагла
Сабою стаць, калі глядзіш на Кронку,
Што ўсе часы ў сабе перапляла.

Калі з Вергіліем — не паасобку —
Спускаліся мы ў Пекла і калі
Ўзыходзілі на велічную сонку,

Нярадасную долю прадраклі
Мне духі, хоць, як рэбры тэтрагону,
Трываласць мне няўдачы надалі.

Парадуй родзіча. Здымі заслону
З таго, што будзе. З хуткасцю малой
Чаканая страла ляціць з адхону!” —

Звярнуўся я да яснасці святой,
Што не выносіла пагарды свінскай,
Жаданне з плоці вызваліў сваёй.

Адкрыта, шчыра моваю лацінскай,
Як рэдка ўмелі гаварыць, калі
Быў свет прытонам банды сатанінскай,

Адказ дакладны, ясны мне далі
Бацькоўскія пачуці, што схаваны
Пад радаснай усмешкаю былі:

“Лёс вашым рэчывам абмежаваны —
І перад Вечным Позіткам таму
Ўсе выпадковасці адлюстраваны.

Але ўплываць на ход падзей яму
Нялёгка, як на курс катамарана
Вачам, што ўбачылі яго карму.

Як да вушэй гармонія аргана,
Прышла ка мне з далёкім пуцявін
Часіна, што табе падрыхтавана.

Як Іпаліт¹⁵ які ўцякаў з Афін
Ад вераломства мачахі суровай,
Пакінеш ты Фларэнцыю, мой сын.

Дагэтуль з лютасцю, на ўсё гатовай,
Такой расправы патрабуюць там,
Дзе спекулююць вераю Хрыстовай.

Лёс ганьбу прынясе тваім сябрам
Па партыі, але адплата Бога
У час як сведка паспрыяе вам.

Цябе чакае цяжкая дарога
І незнаёмых лесвіц кабала.
Ты зведаеш, як солі ў хлебе многа,

Калі выгнання першая страла
Цябе пакінуць вымусіць мясціну,
Што дарагой і любую была.

Лёс жорсткі пакладзе табе на спіну
Увесь цяжар кампаніі тупой —
І ты ўпадзеш сярод яе ў даліну.

Няўдзячнай, бессаромнаю гурмой
Бязлітасна ты будзеш потым збіты,
Ды лоб чырвоным зробіцца не твой.

Дакажуць свінства самавітай світы
Паводзіны тваіх былых сяброў —
І зробіцца сам партыяй тады ты.

Ты знойдзеш неўзабаве першы скоў
У дабраце вялікага ламбардца¹⁶,
Прыхільнага да лесвіц і арлоў.

Ён позіткам сагрэе ваша брацтва.
Не так, як іншыя, — перадусім —
За дабрадзейнасць будзеце вы брацтва.

Убачыш ты аднойчы разам з ім
Таго, хто атрымаў ад гэтай зоркі¹⁷
Адбітак і вядомы будзе ўсім.

І не таму, што люд не надта зоркі,
Яго не ўславілі сярод людзей —
Таму, што ён яшчэ малеча горкі¹⁸.

Ды загарыцца іскрамі раней,
Чым ашукае Генрыха¹⁹ Гасконец²⁰,
Ягонай бескарыслівасці ўзвей.

Ні перад кім ён годнасці не ўроніць.
Ад нагавораў подлых, ад абраз
Яго закліты вораг абароніць!

Разлічвай на яго ў нялёгкай час.
Багатым дапамога і галодным
Ён памяняцца месцамі не раз.

Не гавары пра гэта нават родным”.
І раскажу яшчэ пра тое мне,
Што сведкі назавуць неверагодным.

Пасля прамові: “Два гады міне —
І лёс цябе ў пастаўленую пастку

Рукамі крывадушнікаў штурхне.

Пачнеш свайго жыцця другую частку
Ты ў ёй, але дакажашца віна
Тваіх лаўцоў — і ты парвеш аснастку”.

Калі сатчэ аснову палатна,
Заказанага мной, душа святая
І знак падасць, што скончыла яна,

Пачну сваю прамову нездарма я,
Як чалавек няўпэўнены, каму
Спатрэбіцца дарадчыца прамая:

“Калі без падрыхтоўкі я прыму
Удары часу, што насустрач скача,
Я многім рызыкаю. І таму

Цяпер мая галоўная задача —
Узброіцца прадбачлівасцю, каб
Мяне ў паззіі не абмінула ўдача.

У свеце, што ад горасцей аслаб,
На строце той, адкуль вачамі Дамы
Быў вырваны я з сатанінскіх лап,

І тут, дзе далягляд прыгожы самы,
Спазнаў я рэчы горкія на смак,
Жахлівыя трагедыі і драмы.

Калі я сябрам іспіны, аднак,
Стаць не змагу, суровыя нашчадкі
Не ўспомняць вершатворца аніяк”.

І скарб, чы мяне крапулі згадкі,
Зазьяў ярчэй у некалькі разоў,
Як самародак залаты і гладкі.

Затым прамовіў: “Для такіх высноў
Прыгорбленае ганьбаю сумленне,
На жаль, не адшукае добрых слоў.

Не абцяжарвай выдумкай натхненне,
Скажы ўсю праўду —
хай шкрабедца той,
Чью душу раздвойвае сумненне.

Спярша не надта смачны — эпас твой
Таго, хто гэты эпас пераварыць,
Абавязкова ўразіць смакатай.

Твой крык на верхавінах моцна ўдарыць,
Як лістабой, каб гонар даць табе,
І будзеш ты над светам уладарыць.

У яме, дзе няма канца журбе,
І на гары ты бачыў душы, славай
Навекі асяніўшыся сябе,

Бо для любога слухача цікавай
Павек не стане гутарка, з якой
Звязаны лёс асобы неяскавай,
Абыдзены увагаю людскоў”.

ТЛУМАЧЭННІ

¹ Вергілій (70—19 г. да н. э.) — рымскі паэт, аўтар “Энеіды”. Ён з’яўляецца правадніком Дантэ праз Пекла і Чысцец.

² Герыён — вартайнік васьмага круга Пекла, дзе пакутуюць ілгуні.

³ Флегетон — крывавае рака ў Пекле, у якой варача забойцы.

⁴ Эбра — рака ў Іспаніі.

⁵ “Beati mundo corde!” (лац.) — “Добрашчасныя чыстыя сэрцамі!” (Мацвеева Святое Дабравесце, V, 8).

⁶ Беатрычэ — каханая жанчына Дантэ, яго правадніца ў Раі.

⁷ Пірам — вавілонскі юнак, які заколоў сябе мечам, думаючы, што яго каханую дзяўчыну, Фісбу, разарвала львіца.

⁸ Стацый (каля 40—каля 90 г. з.) — рымскі паэт, аўтар “Фіваіды”, які адбыў сваё пакаранне ў пятым круге Чысцця і разам з Дантэ і Вергіліем узыходзіць да Зямнога Раю.

⁹ “Venite, benedicti Patris mei!” (лац.) — “Прыйдзіце, дабраславёныя Айца Майго” (Мацвеева Святое Дабравесце, XXV, 34).

¹⁰ Цытэрэя — Венера.

¹¹ Лія і Рахіль — старазапаветныя праведніцы.

¹² Клімена — маці Фазтона.

¹³ “Любая” — Беатрычэ.

¹⁴ “Святая істота” — прапрадзед Дантэ Качагвіда, які жыў у XII стагоддзі.

¹⁵ Іпаліт — сын афінскага царзвіча Тэзея, аблыганы мачахай.

¹⁶ “Вялікі ламбардзец” — Барталамео дэ-ла Скала, сін’ёр Вероны з 1301 г. па 1304 г.

¹⁷ Дантэ ў гэты час знаходзіцца на Марсавым небе.

¹⁸ “Малеча горкі” — Каградэ дэла Скала, малодшы брат Барталамео дэла Скала, правіцель Вероны з 1312 г. па 1329 г.

¹⁹ “Генрых” — Генрых VII, германскі імператар з 1308 г. па 1313 г.

²⁰ “Гасконец” — Клімент V, Папа Рымскі з 1305 г. па 1314 г.

Саюз беларускіх пісьменнікаў паведамляе, што створанае пры Партызанскім райвыканкаме ТТАА “Беларускі тэатр песні” (рэгістрацыйны нумар 1289) ліквідуецца з-за адсутнасці гаспадарчай дзейнасці.

Пачыналася першае пасляваеннае лета. У чэрвені 1945 года мне пашчасціла адразу з-за мяжы вярнуцца ў родны Мінск. Здавалася, зусім нядаўна я хадзіў па яго вуліцах, калі вучыўся ў інстытуце журналістыкі, сустракаўся з многімі сябрамі — маладымі паэтамі і празаікамі на курсах-канферэнцыі пачынаючых пісьменнікаў, якія праводзіліся ў 1939 годзе ў Мінску праўленнем СП БССР. Проста са ступ-

маладым чалавекам, статна складзеным, са строгім, але прывабным позіркам карых вачэй. Паглядзеўшы на мае пагоны, на якіх было па чатыры маленькія зорачкі, ён адразу запытаў:

— Адкуль, капітан? Відца, з Берліна? — Пагляд яго спыніўся на медалі "За перамогу над Германіяй", які свяціўся на маіх грудзях.

— Быў пад Бералінам, — адказаў я. — А зараз — з Прагі. Там наша дывізія заканчвала вайну.

Я раскажаў пра сваю ву-

Я ўжо сабраўся адыходзіць, як Уладзімір Барысавіч спыніў мяне:

— Пачакай, Пятро! Я ў паэзіі слаба разбіраюся. Але зараз павінен прыйсці адзін наш выдатны паэт, якога і ты, пэўна, ведаеш...

Не паспелі мы з Карпавым як след пазнаёміцца, як у пакой зайшоў малады яшчэ з выгляду, хударлявы чалавек у летнім паншонным паліто і ў белай чыстай сарочцы без галыштука.

— Добры дзень! — павітаўся ён, працягнуўшы руку

Таксама паэт. Да вайны вучыўся ў мінску ў КІЖы, быў на курсах-канферэнцыі маладых пісьменнікаў. Толькі што з Прагі прыехаў. Прывёз франтавыя вершы, ды не адважваецца паказаць...

— Пакажыце, чаго ж баяцца? Пачытаем разам.

Я дастаў з палявой сумкі некалькі сваіх вершаў, напісаных яшчэ на фронце, калі наша дывізія прымала ўдзел у вызваленні Беларусі, затым ішла праз Буг, Віслу, Одэр да Берліна і да Прагі. Валянцін Паўлавіч уваж-

кам — маўляў, тут трэба будзе зрабіць папраўкі. Я ўзяў вершы з сабой, каб вечарам, седзячы ў афіцэрскай гасцініцы, давесці іх, як гаворыцца, да кандыці.

У хуткім часе ў "ЛіМе" з'явілася першая пасляваенная падборка маіх вершаў. Сярод іх былі і тыя, якія прапаноўваў да друку, бласлаўляў у свет В. Таўлай. Ён не толькі дапамог мне з надрукаваннем апаленых агнём маіх вершаваных радкоў, а і ўсяліў у сэрца надзею, надаў упэўненасці.

Пасля той першай сустрэчы я часта бачыў В. Таўлая ў музеі Янкі Купалы, дзе ён працаваў разам з Янкам Брылём і незабыўнай Уладзіславай Францаўнай Луцэвіч. Памятаю яго і на пасяджэнні прэзідыума праўлення Саюза пісьменнікаў у Доме ўрада (там у цокальным паверсе размяшчаліся тады наш Саюз), калі мяне прымалі ў члены СП. Сустрэкліся мы і на пісьменніцкіх сходах. Але гэта, на вялікі жаль, было нядаўна. У 1947 годзе В. Таўлая не стала. Адышоў ён ад нас вельмі рана, пакінуўшы маленькую дачушку і вёрстку паэтычнага зборніка, які павінен быў ужо забаве выйсці ў свет. Гэта была першая яго кніга, што ўбачыла б свет, так бы мовіць, на волі...

Ягонай памяці я прысвяціў такія свае радкі: **У шарэнзе крочыў ротнай, Паскараў уперад крок, — І чаргою кулямётнай Выбіваўся мой радок.**

Ішлі гады, пісаліся вершы, выходзілі кнігі. Да Валянціна Паўлавіча я зберагаў у сэрцы шчырую павагу і ўдзячнасць. У 1971 годзе я напісаў і надрукаваў паэму "Незабыты пароль", прысвечаную памяці Валянціна Таўлая. На вялікі жаль, яна прайшла міма ўвагі крытыкі. Затое ўдава паэта Людміла Сяргееўна і яго дачка Галіна былі мне шчыра ўдзячны.

Эпіграфам да свайго твора я ўзяў тады цудоўныя радкі В. Таўлая: **І доўга бярэзінку шастаць, І доўга цвісці незабудкам, — Пароллю, сябры, не забудзьце, Ўзышоўшы на сцэжку да шчасця.**

Гэтыя словы былі тамі клаліся на сэрца, бо паролем для паэта-барацьбіта за народнае шчасце заўсёды былі словы: "Жыве Радзіма! Жыве Беларусь!"

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

"ПАРОЛЮ, СЯБРЫ, НЕ ЗАБУДЗЬЦЕ!"

дэнцай аўдыторыі я быў прызваны на службу ў армію і апынуўся далёка за межамі роднага краю. Мінска больш чатырох гадоў. І вось я зноў іду па вуліцах Мінска. Толькі не пазнаю яго. Увесь горад ляжыць у руінах.

Нягледзячы на ўсё, горад жыў. Аднаўлялася ў ім жыццё, чуўся ўсюды яго неўміручы, няспынны жыватворчы пульс. Асабліваю радасць, добры настрой прыносілі сустрэчы з людзьмі, з якімі быў гадамі ў разлуцы.

Адна з першых такіх сустрэч у мяне адбылася ў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва". Ці не проста за вакзала, у шэрым запаленым шынялі, з паходнай палявой сумкай завітаў я ў цэсны пакойчык уцалелага ў цэнтры горада трохпавярховага доміка на Рэвалюцыйнай вуліцы, дзе тады размяшчалася рэдакцыя. Даведаўшыся, што галоўным рэдактарам з'яўляецца мой зямляк Аркадзь Куляшоў, я кіраваў, безумоўна, адразу да яго. А як жа! Я ж не раз чытаў яму свае вершы яшчэ ў юнацкія гады, калі ён адпачываў летам з сям'ёй у вёсцы па-над Бясяддзю непадалёку ад Хоцімска. Але сустрэчы з ім у той дзень не адбылося. Калі зайшоў у рэдакцыю, у пакой быў толькі адзін чалавек — адказны сакратар газеты Уладзімір Карпаў. Ён падаўся мне ветлівым, уважлівым

чобы ў інстытуце журналістыкі, пра тое, што друкаваўся ў "Чырвонай змене", дзе загадчыкам аддзела паэзіі быў Антон Бялевіч — з яго бласлаўлення і былі надрукаваны ў газеце мае першыя вершы.

— А Бялевіч зараз у Мінску, — сказаў Карпаў. — Учора заходзіў да нас. Прыехаў з Масквы. Ён таксама ваяваў, быў у партызанах. Напісаў пра іх добрую паэму. Будзем друкаваць ўрыўкі.

Гэтыя словы, сказаныя нібыта між іншым, вельмі ўсхвалявалі мяне. Доўгі час я нічога не ведаў пра сваіх сяброў, з якімі разам рабіў першыя крокі ў літаратуры. І радасна было пачуць, што вярнуліся ў Мінск Кастусь Кірыенка, Мікола Ткачоў, Іван Мележ, Анатоль Вялюгін, Дзмітрый Кавалёў, Мікалай Гарулёў...

Уладзімір Карпаў, нібы адчуўшы мой настрой, сказаў, што многія вершы названых паэтаў ужо друкаваліся ў "ЛіМе". І запытаў у мяне:

— Вы ж, напэўна, таксама прынеслі вершы? Чытаўшы вашы творы ў "Савецкай Беларусі", прысланыя з фронту.

— Тое-сёе прынес... Хацеў паказаць Аркадзю Куляшову...

— Куляшова сёння не будзе. Магчыма, заўтра прыйдзе на лятучку.

спачатку Карпава, затым мне, кінучы ў мой адрас: — Рад бачыць франтавіка.

Карпаў пачаў знаёміць нас, але я і без яго падказкі пазнаў Валянціна Таўлая, воблік якога неаднойчы бачыў у газетах яшчэ ў 1939 годзе, пасля вызвалення Заходняй Беларусі. І вось перада мной ён сам — мужны баец-падполышчык, які некалькі гадоў сядзеў у панскіх турмах за рэвалюцыйную дзейнасць, смела і рашуча заяўляў на ўвесь свет: **Я пасядзець яшчэ магу, А вершам часу шкода. Шумець ім трэба на сцягу І калыхаць паходы.**

Я прыгадаў, як яшчэ ў студэнцкія гады гаварыў мне пра гэтыя вершы і пра самога В. Таўлая мой сябар Анатоль Вялюгін, які адначасова вучыўся ў педагагічным інстытуце і працаваў у рэдакцыі газеты "Звязда". Анатоль ведаў шмат чаго і аб тым, як Валянцін Паўлавіч па заданні падпольнага камітэта камсамола пераходзіў польска-савецкую мяжу і некаторы час у той жа рэдакцыі "Звязда" працаваў літаратурным супрацоўнікам, потым зноў вяртаўся за мяжу і працягваў там сваю дзейнасць.

І цяпер я быў рады сустрэчы з гэтым выдатным паэтам і мужным чалавекам. Знаёмячы мяне з ім, У. Карпаў сказаў:

— Капітан Прыходзька.

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Атрымаў позу ў суд — чаму не ладжу краты на вокнах? Сталіца, падобна, у аблозе. Універмаг на галоўным праспекце перабудоўваецца ў гандлёвы цэнтр абарончага тыпу — няма вітрын, адны байніцы. Для рэзідэнцыі прэзідэнта заказана праектная дакументацыя на агароджу. У супермаркетах цяпер ахоўнікі, ля турнікетаў у метро — міліцыянты. Ты што — ідзеш па хлеб? А пароль ведаеш?

● Прэзідэнт ператварыў нацыянальны оперны тэатр у

прэзідэнцкі. Не ў назве, вядома, справа, былі і імператарскія. Але каб дапамагчы тэатру, трэба запусціць прадпрыемствы, пакончыць з інфляцыяй, рэгулярна выплачваць людзям заробак, забяспечыць парадак на вуліцах. А гэтага прэзідэнт не можа. Імем тут не абдызешся!

● Скардзіўся архітэктар, майстар "абагаўлення", не прапуская праектаў з коннай статуяй Леніна. Нават па Сталіну ішлі забароны, хоць Сталін і быў "пры пагонах".

Помнікаў Леніну і цяпер навалом, ды ўсё пехадралам, усё пехадралам.

● У "Іслачы", у "Іслачы" трыумф дэмакратычнасці. Іслынныя і няслынныя аднолькава гасцінныя. Не ведаеш, з кім замачваеш — з адзначанымі неадзначанымі адзначанымі адзначанымі. Пакуль не ўсе занесены ў хрэстаматы, пануе ў "Іслачы" дэмакратыя. Адно зіхацця пагоны на рамянах пісьменніцкіх жонак.

● Развальваюцца банкі, фон-

ды, піраміды, і галеюць акцыянеры — пенсіянеры і інваліды. Чаго за дывідэнды гоняцца пенсіянеры? Не хапае пенсіі, каб заплаціць за кватэру.

● "Чалавек года", "чалавек года" — з'явілася новая пачэсная ўзнагарода. Дапамогі патрабуе культура народа, дык мо абдыземся "чалавекам года"? Больш за адну "Ніку" ў адны рукі не даваць, а каб і тут дасягнуць эканоміі, абавязецца ўзнагароджаных плаціць за дыплом. Ёсць і іншы праект вялікі: устанавіць на ўсіх адну "Ніку".

● "Колеру падазронага, немэтазгоднага ўцэлым"... Над белаю варонаю схіліліся вароны ў белым. "Нашы душы нясмелыя, нашто нам хімера?"

Заклявалі белую свае ж шэрыя.

● — Што мы казалі раней, калі ўваходзілі ў кватэру? — Віталіся. — А што кажам зараз, калі не адчыняюць дзверы? — Каб не баяліся. — Вось гэтыя рэаліі і вартыя аналізу.

● Паводле Мікалая Глазкова. Савок сустрэў д'ябла ў скверы. І што, утаропіўся ачумела? Не, спытаў смела: "Люцыфер, як там у пекле з хлебам цяпер — чорным і белым — не падаражэла?"

● Колькі вакол бамжоў — непрытуленых, адзінокіх. Можа, у бэльмах ужо ўсёвідущае вока, ці зачарсцвела сэрца ўсемагутнага творца? Не верыцца!

ЛІМ ЛІТАРАТУРАМАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ
Саюз беларускіх
пісьменнікаў;
Міністэрства культуры
і друку Рэспублікі
Беларусь; калектыў
рэдакцыі газеты
"Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газеты рэдагавалі:

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшоў	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Кавалёў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прошка	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар
Мікола ГІЛЬ

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ —
першы намеснік
галоўнага рэдактара,
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЕДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —
332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
"Беларускі Дом друку"
(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 7315.
Нумар падпісаны 11.4.1996 г.
Заказ 1835/Г

П 123456789101112
М 123456789101112